

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
Яготинський інститут
Кафедра соціальної роботи

Шадловський Богдан Андрійович
(прізвище, ім'я, по батькові)

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня бакалавра

на тему: «**Проблеми адаптації до старості як проблеми соціальної роботи**»

Група ІН34-9-22-Б1СПр (4,0д)
Спеціальність: 231«Соціальна робота»
Освітня програма: Соціальна робота
Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

*Дипломна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів, текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело*

Студент _____ **Шадловський Богдан Андрійович**
(підпис) (прізвище та ініціали)

Науковий керівник _____ **к.і.н. Михайленко Сергій Миколайович**
(посада, науковий ступінь, вчене звання)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Допущено до захисту перед ЕК
Завідувач кафедри _____ **к.п.н. Черноштан Євгеній Валерійович**
(посада, науковий ступінь, вчене звання)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Яготин 2026 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАРОСТІ.....	6
1.1. Поняття старості як соціально-біологічного явища	6
1.2. Теоретичні підходи до пояснення процесу старіння.....	12
1.3. Особливості адаптації людей похилого віку до старості як об'єкт соціальної роботи	20
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ ДО СТАРОСТІ	27
2.1. Характеристика діяльності Відділу стаціонарного догляду для постійного або тимчасового проживання Яготинської міської ради територіального центру соціального обслуговування.....	29
2.2. Основні проблеми адаптації людей похилого віку до умов стаціонарного проживання.....	39
2.3. Форми та методи соціальної роботи з людьми похилого віку у стаціонарному закладі.....	45
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена сучасними демографічними процесами, які характеризуються стрімким старінням населення у більшості країн світу, зокрема й в Україні. Збільшення тривалості життя, зниження рівня народжуваності, а також соціально-економічні зміни призводять до зростання частки людей похилого віку в суспільстві. У зв'язку з цим особливої ваги набуває проблема адаптації особистості до періоду старості, що супроводжується значними змінами у фізичному, психологічному та соціальному житті людини.

Старість є складним і багатогранним етапом життєвого циклу, який нерідко супроводжується погіршенням стану здоров'я, зниженням соціальної активності, втратою професійної ролі, звуженням кола спілкування та виникненням почуття самотності. Для багатьох людей цей період пов'язаний із необхідністю переосмислення власного життя, зміною соціального статусу та пошуком нових життєвих орієнтирів. У таких умовах процес адаптації до старості стає важливим фактором забезпечення якості життя літніх людей.

Особливе значення у вирішенні проблем адаптації до старості має соціальна робота, яка спрямована на підтримку, захист і допомогу людям похилого віку. Соціальні працівники відіграють важливу роль у наданні соціальних послуг, психологічній підтримці, сприянні соціальній інтеграції та підвищенні рівня активності літніх людей. Водночас існує низка проблем у сфері соціального забезпечення цієї категорії населення, зокрема недостатній рівень фінансування, обмежений доступ до якісних послуг та недостатня розвиненість інфраструктури соціальної підтримки.

Актуальність дослідження також зумовлена необхідністю пошуку ефективних шляхів удосконалення соціальної роботи з людьми похилого віку, розробки нових підходів до їх адаптації в сучасному суспільстві, а також підвищення рівня їх соціального захисту.

Об'єктом дослідження є процес адаптації людей похилого віку.

Предметом дослідження є проблеми адаптації до старості як об'єкт соціальної роботи.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування особливостей адаптації до старості та визначення ролі соціальної роботи у подоланні труднощів, що виникають у цьому процесі.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

- проаналізувати наукові підходи до визначення поняття старості;
- охарактеризувати основні теорії старіння;
- визначити основні проблеми адаптації людей похилого віку;
- дослідити роль соціальної роботи у процесі адаптації до старості;
- окреслити шляхи вдосконалення соціальної підтримки літніх людей.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури, узагальнення, порівняння, систематизація теоретичних даних.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі проблем адаптації осіб похилого віку до процесу старіння в контексті соціальної роботи. У роботі уточнено сутність соціально-психологічної адаптації людей похилого віку та визначено основні чинники, що впливають на успішність адаптації до старості.

Виявлено найбільш поширені проблеми адаптації осіб похилого віку в сучасних соціально-економічних умовах України. Обґрунтовано напрями вдосконалення соціальної роботи з людьми похилого віку та розроблено практичні рекомендації щодо підвищення ефективності їх соціальної підтримки й адаптації до змін, пов'язаних зі старінням.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів у діяльності соціальних працівників, установ соціального захисту населення, а також у процесі підготовки фахівців соціальної сфери.

Структура роботи зумовлена метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАРОСТІ

1.1. Поняття старості як соціально-біологічного явища

Старість є закономірним і невідворотним етапом життєвого циклу людини, який характеризується комплексом змін у біологічній, психологічній та соціальній сферах. У науковій літературі старість розглядається як багатовимірне явище, що поєднує природні процеси старіння організму з трансформаціями соціального статусу та ролі особистості в суспільстві.

З біологічної точки зору старість пов'язана з поступовим зниженням функціональних можливостей організму, уповільненням обмінних процесів, погіршенням роботи органів і систем, а також підвищенням ризику розвитку хронічних захворювань. Старіння організму є природним процесом, який розпочинається ще у зрілому віці, проте найбільш помітні його прояви спостерігаються саме у похилому віці. До таких проявів належать зниження фізичної витривалості, погіршення зору і слуху, зменшення м'язової маси, а також загальне ослаблення імунної системи. Психологічний аспект старості характеризується змінами у когнітивній та емоційній сферах особистості. У людей похилого віку можуть спостерігатися певні труднощі з пам'яттю, концентрацією уваги, швидкістю мислення. Водночас старість не завжди означає погіршення інтелектуальних здібностей — навпаки, життєвий досвід, накопичені знання та сформоване світосприйняття часто сприяють глибшому розумінню життєвих процесів. Важливе значення має також емоційний стан людини, адже у цей період можуть виникати почуття самотності, тривоги, невпевненості у майбутньому або втрати сенсу життя [9, с. 42–48].

Соціальний вимір старості пов'язаний передусім зі зміною соціального статусу людини. Вихід на пенсію, зменшення рівня доходів, звуження кола соціальних контактів, втрата професійної ролі — усе це суттєво впливає на спосіб життя людини похилого віку. Часто людина стикається з необхідністю адаптації до нових умов існування, що може супроводжуватися соціальною ізоляцією та зниженням рівня соціальної активності. Водночас у сучасному суспільстві все більшого значення набуває концепція активного старіння, яка передбачає

збереження соціальної участі, самореалізації та незалежності людини навіть у похилому віці.

Визначення вікових меж старості є дискусійним і залежить від різних підходів. Найчастіше до людей похилого віку відносять осіб, які досягли 60 або 65 років. Водночас у геронтології прийнято виділяти кілька періодів старості: ранню старість (60–74 роки), старечий вік (75–89 років) та довголіття (90 років і більше). Така класифікація дозволяє більш точно враховувати особливості розвитку людини на різних етапах старіння. Слід зазначити, що процес старіння має індивідуальний характер і значною мірою залежить від способу життя людини, рівня її фізичної активності, соціального середовища, умов праці та інших факторів. Важливу роль відіграють також соціально-економічні умови, які можуть як сприяти активному довголіттю, так і ускладнювати процес адаптації до старості [7, с. 27–31].

Важливим аспектом розуміння старості є також її соціокультурний вимір. У різних суспільствах ставлення до людей похилого віку може суттєво відрізнятись: від глибокої поваги та визнання їхнього життєвого досвіду до соціальної ізоляції та маргіналізації. У традиційних культурах старші люди часто виконують роль носіїв знань, традицій і моральних цінностей, тоді як у сучасному індустріальному суспільстві їхня роль може зменшуватися через домінування продуктивності, швидкості та технологічного розвитку.

Крім того, важливим є поняття «якість життя» у старості, яке включає не лише стан фізичного здоров'я, а й рівень психологічного благополуччя, соціальної активності, матеріального забезпечення та доступу до медичних і соціальних послуг. Забезпечення належної якості життя людей похилого віку є одним із ключових завдань соціальної політики держави та діяльності соціальних служб [15, с. 41–47].

Необхідно також враховувати, що старість часто супроводжується явищем ейджизму — дискримінації за віковою ознакою. Це може проявлятися у негативних стереотипах щодо літніх людей, обмеженні їхніх можливостей у працевлаштуванні, доступі до освіти чи участі в суспільному житті. Подолання

ейджизму є важливою умовою створення інклюзивного суспільства, в якому кожна людина, незалежно від віку, має рівні права та можливості.

Окрему увагу слід приділити процесу соціалізації та ресоціалізації у старості. Якщо соціалізація передбачає засвоєння соціальних норм і ролей, то ресоціалізація пов'язана з необхідністю пристосування до нових життєвих умов, які виникають у зв'язку зі змінами у віці. Для людей похилого віку це може означати освоєння нових форм діяльності, встановлення нових соціальних зв'язків, адаптацію до змін у сімейному житті та суспільстві загалом [31, с. 53].

Таким чином, старість як соціально-біологічне явище є складним і багатогранним процесом, що вимагає комплексного підходу до його вивчення. Врахування біологічних, психологічних, соціальних і культурних аспектів старіння дозволяє глибше зрозуміти потреби людей похилого віку та визначити ефективні напрями соціальної роботи з цією категорією населення [10, с. 41].

Слід зазначити, що у сучасному суспільстві старість дедалі частіше розглядається не як період занепаду, а як окремий етап життєвого розвитку людини, який має власні можливості та ресурси. Багато людей похилого віку продовжують брати активну участь у громадському житті, займаються волонтерською діяльністю, передають професійний досвід молодшим поколінням та підтримують високий рівень соціальної активності. Такий підхід сприяє формуванню позитивного образу старості та подоланню негативних суспільних стереотипів.

Демографічне старіння населення є однією з найважливіших тенденцій сучасного розвитку суспільства. Зростання середньої тривалості життя та зниження рівня народжуваності призводять до збільшення частки людей похилого віку в структурі населення. Такі зміни впливають на функціонування системи соціального захисту, охорони здоров'я та пенсійного забезпечення. У зв'язку з цим державна політика дедалі більше орієнтується на створення умов для активного довголіття та забезпечення належної якості життя осіб старшого віку. Зростання кількості літніх людей зумовлює необхідність удосконалення соціальних послуг та розвитку нових форм соціальної підтримки [14, с. 47].

Водночас однією з актуальних проблем сучасного суспільства залишається ейджизм – дискримінація людини за віковою ознакою. Ейджизм може проявлятися у формі негативних стереотипів щодо літніх людей, обмеження їх можливостей у сфері праці, освіти, громадської діяльності та доступу до різних соціальних ресурсів. Подолання вікової дискримінації є важливою умовою забезпечення рівних прав і можливостей для всіх членів суспільства незалежно від їх віку [14, с. 48–54].

Важливе значення для людей похилого віку має соціальне середовище, у якому вони проживають. Наявність підтримки з боку родини, друзів, сусідів та соціальних служб сприяє формуванню відчуття захищеності, знижує ризик соціальної ізоляції та позитивно впливає на психологічний стан особистості. Навпаки, відсутність соціальної підтримки може призводити до виникнення почуття самотності, тривожності та соціального відчуження.

Особливу роль у забезпеченні благополуччя людей похилого віку відіграє система соціального захисту населення. Вона включає соціальне обслуговування, матеріальну підтримку, медико-соціальну допомогу, психологічне консультування та інші види соціальних послуг. Ефективність функціонування системи соціального захисту безпосередньо впливає на рівень адаптації людей до старості та якість їхнього життя.

Крім того, важливим чинником успішного старіння є збереження активної життєвої позиції. Регулярна фізична активність, участь у громадських заходах, підтримання соціальних контактів та наявність особистих інтересів сприяють зміцненню фізичного і психічного здоров'я людини. Активний спосіб життя дозволяє людям похилого віку довше залишатися самостійними та відчувати власну значущість у суспільстві [15, с. 94–99].

У контексті соціальної роботи старість розглядається як період життя, який потребує особливої уваги з боку держави та соціальних інституцій. Соціальні працівники сприяють адаптації людей похилого віку до вікових змін, надають необхідну допомогу та підтримку, захищають їх права та інтереси. Саме тому

вивчення особливостей старості має важливе теоретичне і практичне значення для розвитку сучасної соціальної роботи [10, с. 58–63].

Важливою характеристикою старості є її неоднорідність. Особи одного календарного віку можуть суттєво відрізнятися за станом здоров'я, рівнем фізичної активності, соціальної залученості та психологічного благополуччя. Саме тому в сучасній геронтології поряд із поняттям хронологічного віку використовується поняття біологічного віку, який відображає реальний функціональний стан організму людини. У багатьох випадках біологічний вік може не збігатися з паспортним віком, що свідчить про індивідуальний характер процесу старіння [8, с. 54–59].

Вивчення процесів старіння здійснюється в межах геронтології — науки, яка досліджує закономірності старіння організму та особливості життєдіяльності людей похилого віку. Важливим напрямом є також геронтопсихологія, яка вивчає психологічні зміни, що відбуваються у старості, особливості емоційної сфери та механізми адаптації особистості до вікових змін. Результати досліджень у цих галузях використовуються для розроблення ефективних програм соціальної підтримки та підвищення якості життя людей похилого віку.

На особливості перебігу старості значною мірою впливають соціально-економічні чинники. Рівень матеріального забезпечення, доступ до якісного медичного обслуговування, житлові умови та можливість отримання соціальних послуг визначають рівень життєвого комфорту людини похилого віку. Недостатній рівень доходів часто стає причиною соціальної вразливості літніх людей та обмежує їх можливості щодо підтримання належного рівня життя.

Важливе місце у житті людей похилого віку займає сім'я. Родинне оточення є джерелом емоційної підтримки, допомоги у повсякденному житті та задоволення потреб у спілкуванні. Позитивні сімейні стосунки сприяють підвищенню психологічної стійкості людини та полегшують процес адаптації до вікових змін. Водночас відсутність родинної підтримки або конфлікти в сім'ї можуть негативно впливати на емоційний стан літньої людини та підсилювати відчуття самотності [9, с. 173–178].

Старість також характеризується зміною соціальних ролей особистості. Після виходу на пенсію людина втрачає звичну професійну роль, що нерідко супроводжується переоцінкою життєвих цінностей та пошуком нових сфер самореалізації. Для успішної адаптації важливим є залучення людей похилого віку до громадської діяльності, культурного життя, волонтерських проєктів та інших форм соціальної активності.

У сучасних умовах особливого значення набуває концепція «успішного старіння», яка передбачає максимально можливе збереження фізичного здоров'я, соціальної активності та психологічного благополуччя людини. Відповідно до цієї концепції старість не повинна асоціюватися виключно з хворобами та залежністю від сторонньої допомоги. Навпаки, вона може бути періодом реалізації накопиченого досвіду, розвитку нових інтересів та активної участі у суспільному житті.

Слід також зазначити, що в умовах сучасних демографічних змін кількість людей похилого віку постійно зростає. Це зумовлює необхідність удосконалення державної соціальної політики, розвитку системи соціальних послуг та впровадження нових підходів до роботи з особами похилого віку [14, с. 85].

Забезпечення гідного рівня життя літніх людей є важливим показником соціального розвитку держави та рівня її гуманістичних цінностей.

Однією з важливих особливостей старості є необхідність постійної адаптації до нових життєвих умов. У похилому віці людина стикається зі змінами стану здоров'я, соціального статусу, сімейних відносин та способу життя. Такі зміни можуть вимагати перегляду життєвих планів, формування нових інтересів та пошуку додаткових ресурсів для підтримання активності. Успішна адаптація до цих змін сприяє збереженню психологічної рівноваги та високої якості життя.

Особливого значення у похилому віці набуває проблема самореалізації особистості. Незважаючи на завершення трудової діяльності, людина продовжує потребувати суспільного визнання, спілкування та можливостей для реалізації власного потенціалу. Участь у громадських організаціях, творчих колективах,

освітніх програмах та волонтерській діяльності допомагає літнім людям відчувати власну значущість та зберігати активну життєву позицію [31, с. 118].

Старість є періодом узагальнення життєвого досвіду та переосмислення власного життєвого шляху. Саме в цей час людина оцінює досягнуті результати, аналізує особисті здобутки та визначає значущість прожитих років. Усвідомлення власної цінності, підтримка соціальних контактів та можливість передавати життєвий досвід молодшим поколінням сприяють формуванню позитивного ставлення до старості та підтриманню психологічного благополуччя.

Важливим чинником благополуччя у старості є психологічна стійкість особистості. Люди, які здатні позитивно сприймати вікові зміни, легше долають життєві труднощі та швидше пристосовуються до нових умов. Позитивне ставлення до життя, оптимізм та наявність життєвих цілей сприяють підвищенню рівня задоволеності життям навіть за наявності певних вікових обмежень.

Суттєвий вплив на становище людей похилого віку має процес урбанізації та розвиток сучасних технологій. З одного боку, новітні технології відкривають додаткові можливості для спілкування, отримання інформації та доступу до соціальних послуг. З іншого боку, недостатній рівень цифрової грамотності може створювати труднощі для частини літніх людей та обмежувати їх участь у суспільному житті. У зв'язку з цим актуальним завданням є розвиток програм цифрової освіти для осіб похилого віку.

Не менш важливим є питання забезпечення соціальної безпеки людей похилого віку. Вони часто належать до категорії населення, яка потребує додаткового захисту від економічних ризиків, соціальної ізоляції та різних форм дискримінації. Ефективна система соціального захисту повинна забезпечувати не лише матеріальну підтримку, а й створювати умови для активного та гідного життя у похилому віці.

У сучасних умовах старість дедалі більше розглядається як природний етап розвитку особистості, який має власну цінність та значення. Зміна суспільного ставлення до людей похилого віку, підвищення рівня соціальної підтримки та

створення умов для активного довголіття сприяють формуванню позитивного образу старості та покращенню якості життя старшого покоління.

Отже, старість є складним соціально-біологічним та соціально-психологічним явищем, що характеризується комплексом фізіологічних, психологічних і соціальних змін. Особливості перебігу старості визначаються станом здоров'я людини, рівнем її соціальної активності, матеріального забезпечення та підтримки з боку родини й суспільства. У сучасних умовах важливого значення набувають концепції активного та успішного старіння, які спрямовані на збереження самостійності, соціальної інтеграції та високої якості життя людей похилого віку. Саме тому вивчення старості як соціального феномена є важливою теоретичною основою для розвитку ефективної соціальної роботи з даною категорією населення [13, с. 112].

1.2. Теоретичні підходи до пояснення процесу старіння

Процес старіння є складним багатограним явищем, яке вивчається представниками різних галузей науки. Протягом багатьох років дослідники намагалися пояснити причини та особливості старіння людини, що сприяло виникненню численних теорій старіння. Кожна з них розглядає старіння з певної точки зору та акцентує увагу на окремих факторах, які впливають на цей процес.

У сучасній науці існує значна кількість теорій старіння, які умовно поділяють на біологічні, психологічні та соціологічні. Біологічні теорії пояснюють старіння змінами, що відбуваються в організмі людини. Психологічні теорії зосереджують увагу на особливостях психічного розвитку особистості у похилому віці, тоді як соціологічні розглядають вплив суспільства та соціального середовища на процес старіння [23, с. 27].

Однією з найвідоміших біологічних концепцій є генетична теорія старіння. Відповідно до неї процес старіння запрограмований на генетичному рівні та є складовою природного життєвого циклу людини. Прихильники цієї теорії вважають, що в клітинах організму закладений певний механізм, який визначає тривалість життя та швидкість старіння.

Поширеною також є теорія зношування організму, відповідно до якої старіння розглядається як результат поступового накопичення пошкоджень у клітинах, тканинах та органах людини. Протягом життя організм постійно зазнає впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, що призводять до поступового зниження його функціональних можливостей. Згідно з цією теорією, старіння є наслідком природного виснаження ресурсів організму [32, с. 74].

Серед соціологічних концепцій важливе місце займає теорія відчуження. Її представники вважали, що у процесі старіння людина поступово віддаляється від активного суспільного життя, а суспільство, у свою чергу, зменшує рівень взаємодії з нею. Такий процес розглядається як природний та неминучий етап життєвого циклу. Проте багато сучасних дослідників критикують цю теорію, оскільки вона не враховує можливості активного довголіття та соціальної участі людей похилого віку.

Альтернативою теорії відчуження стала теорія активності. Її прихильники стверджують, що успішне старіння залежить від збереження людиною соціальної активності, участі у громадському житті та підтримання міжособистісних зв'язків. Відповідно до цієї теорії, люди похилого віку повинні продовжувати брати участь у суспільному житті настільки, наскільки це дозволяють їхні можливості та стан здоров'я.

Важливе значення має також теорія безперервності, запропонована Р. Атчлі. Вона ґрунтується на припущенні, що людина прагне зберігати звичний спосіб життя, систему цінностей, соціальні ролі та моделі поведінки навіть після виходу на пенсію. Успішна адаптація до старості, відповідно до цієї теорії, досягається шляхом підтримання життєвої стабільності та використання попереднього життєвого досвіду [7, с. 65].

Особливе місце серед психологічних концепцій займає теорія психосоціального розвитку Е. Еріксона. Учений розглядав старість як завершальний етап розвитку особистості, на якому людина оцінює власне життя та його результати. Позитивне сприйняття прожитого життя сприяє формуванню

почуття цілісності особистості, тоді як незадоволення минулим може призводити до розчарування та психологічного дискомфорту.

Відповідно до концепції Е. Еріксона, остання стадія розвитку особистості характеризується конфліктом між цілісністю особистості та відчаєм. Людина аналізує прожите життя, оцінює власні досягнення та невдачі. Якщо життєвий шлях сприймається як змістовний і цінний, формується почуття внутрішньої гармонії та задоволеності. У разі переважання почуття нереалізованості можуть виникати розчарування, тривожність і страх перед майбутнім. Саме тому підтримка позитивного самосприйняття у похилому віці є важливим завданням соціальної роботи [9, с. 42].

У сучасних умовах значного поширення набула концепція активного старіння, розроблена Всесвітньою організацією охорони здоров'я. Вона передбачає створення умов для максимально тривалого збереження здоров'я, соціальної активності та незалежності людей похилого віку. Основною метою цієї концепції є забезпечення високої якості життя громадян старшого віку та їх повноцінної участі у суспільному житті.

Концепція активного старіння ґрунтується на принципах участі, безпеки та охорони здоров'я. Вона передбачає створення таких умов, за яких люди похилого віку можуть максимально довго залишатися самостійними, брати участь у житті громади та реалізовувати власний потенціал. Важливими складовими активного старіння є доступ до медичних послуг, можливості навчання протягом життя, підтримання соціальних контактів і залучення до громадської діяльності.

Аналіз основних теорій старіння свідчить про відсутність єдиного підходу до пояснення цього процесу. Кожна з розглянутих теорій відображає окремі аспекти старіння та доповнює інші концепції. Саме комплексний підхід дозволяє найбільш повно зрозуміти особливості життєдіяльності людей похилого віку та визначити ефективні напрями соціальної роботи з ними [13, с. 58–60].

Розглядаючи різні теорії старіння, слід зазначити, що жодна з них окремо не здатна повністю пояснити всі аспекти цього складного процесу. Біологічні теорії акцентують увагу на фізіологічних механізмах старіння, проте вони недостатньо

враховують вплив соціального середовища та індивідуального життєвого досвіду людини. Водночас соціологічні та психологічні концепції дозволяють глибше зрозуміти особливості адаптації особистості до вікових змін, але не завжди враховують біологічні чинники старіння.

Особливий інтерес для соціальної роботи становить теорія активності, оскільки її положення безпосередньо пов'язані з організацією соціальної підтримки людей похилого віку. Відповідно до цієї теорії, збереження активної життєвої позиції сприяє покращенню фізичного та психологічного стану особистості, підтриманню соціальних зв'язків та підвищенню рівня задоволеності життям. Саме тому сучасна система соціальної роботи орієнтується на залучення літніх людей до громадської діяльності, культурних заходів, освітніх програм та інших форм соціальної активності.

Не менш важливе значення має теорія безперервності, яка підкреслює необхідність збереження звичних моделей поведінки та життєвих орієнтирів у похилому віці. Для багатьох людей вихід на пенсію супроводжується зміною способу життя, втратою професійних контактів та необхідністю адаптуватися до нових умов. У таких ситуаціях важливо створювати умови для підтримання звичних соціальних зв'язків і реалізації інтересів особистості, що сприяє більш успішній адаптації до старості [31, с. 53].

У контексті соціальної роботи значну практичну цінність має концепція активного старіння. Вона ґрунтується на принципах самостійності, участі, гідності та соціальної інтеграції людей похилого віку. Основною метою є не лише продовження тривалості життя, а й забезпечення його належної якості. Реалізація цієї концепції передбачає розвиток соціальних послуг, підтримку здорового способу життя, створення умов для навчання протягом життя та залучення літніх людей до суспільної діяльності [13, с. 60].

Важливим напрямом сучасних досліджень є вивчення успішного старіння. Представники цього підходу наголошують, що старість не повинна асоціюватися виключно з погіршенням здоров'я або соціальною залежністю. Навпаки, людина може залишатися активною, соціально інтегрованою та психологічно

благополучною навіть у похилому віці. Успішне старіння розглядається як результат поєднання сприятливих біологічних, психологічних і соціальних чинників.

Значний вплив на процес старіння мають також соціально-економічні умови життя. Рівень доходів, доступність медичних послуг, житлові умови, можливість отримання соціальної підтримки та участі у громадському житті безпосередньо впливають на якість життя людей похилого віку. Саме тому сучасні підходи до вивчення старіння дедалі більше орієнтуються на комплексний аналіз взаємодії особистості та соціального середовища [26, с. 45].

Таким чином, сучасні теорії старіння дозволяють розглядати старість як багатовимірний процес, що охоплює біологічні, психологічні та соціальні аспекти життєдіяльності людини. Їх використання створює теоретичне підґрунтя для організації ефективної соціальної роботи, спрямованої на підтримку активності, соціальної інтеграції та покращення якості життя людей похилого віку.

У сучасній науковій літературі все більшого поширення набуває інтегративний підхід до вивчення старіння. Його сутність полягає у поєднанні біологічних, психологічних та соціальних факторів, які впливають на життя людини похилого віку. Представники цього підходу вважають, що процес старіння не може бути пояснений лише фізіологічними змінами організму або впливом соціального середовища. Старість є результатом складної взаємодії внутрішніх та зовнішніх чинників, що формують індивідуальний досвід кожної людини [13, с. 61].

Значна увага в сучасних дослідженнях приділяється поняттю соціальної адаптації людей похилого віку. Адаптація розглядається як процес пристосування особистості до нових життєвих умов, що виникають у зв'язку з віковими змінами. Успішність адаптації залежить від багатьох факторів, серед яких стан здоров'я, рівень матеріального забезпечення, характер сімейних відносин, наявність соціальної підтримки та особистісні особливості людини.

Окремі науковці наголошують на важливості ресурсного підходу до розуміння старості. Відповідно до цього підходу люди похилого віку

розглядаються не як об'єкт допомоги, а як носії значного життєвого досвіду, знань та соціального потенціалу. Такий погляд сприяє формуванню позитивного ставлення до старості та створює умови для активної участі літніх людей у житті громади [13, с. 58].

У межах ресурсного підходу особливого значення набуває поняття соціального капіталу. Соціальний капітал включає систему соціальних зв'язків, довіру між людьми та можливість отримувати підтримку від оточення. Для людей похилого віку наявність міцних соціальних контактів є важливим фактором підтримання психологічного благополуччя та профілактики соціальної ізоляції.

Високий рівень соціального капіталу позитивно впливає на адаптацію людей похилого віку до вікових змін. Наявність родинної підтримки, дружніх стосунків та контактів із громадою сприяє зменшенню ризику самотності та соціальної ізоляції. Саме тому соціальні служби приділяють значну увагу розвитку соціальних зв'язків літніх людей та підтримці їхньої участі у житті громади [13, с. 62].

Сучасні теорії старіння також підкреслюють необхідність врахування індивідуальних особливостей кожної людини. Старіння відбувається нерівномірно та залежить від способу життя, професійної діяльності, рівня освіти, умов проживання та багатьох інших чинників. Саме тому соціальна робота з людьми похилого віку повинна будуватися на принципах індивідуального підходу та врахування конкретних потреб особистості.

Водночас сучасні дослідження свідчать, що ефективність процесу старіння значною мірою залежить від здатності суспільства створювати сприятливі умови для реалізації потенціалу людей похилого віку. Йдеться не лише про забезпечення матеріальної підтримки та медичного обслуговування, а й про створення можливостей для продовження соціальної активності, участі у громадському житті, освіті та культурній діяльності. Такий підхід сприяє формуванню позитивного ставлення до старості та зменшує ризик соціальної ізоляції літніх людей.

Важливим результатом розвитку сучасних теорій старіння стало усвідомлення того, що люди похилого віку є не лише об'єктами соціального захисту, а й активними учасниками суспільних процесів. Їхній життєвий досвід, професійні знання та соціальні зв'язки можуть становити важливий ресурс для розвитку громади та підтримки міжпоколінної взаємодії. Саме тому сучасна соціальна політика орієнтується на створення умов для максимально повної реалізації можливостей старшого покоління.

Практичне значення теорій старіння полягає у тому, що вони створюють методологічну основу для розроблення соціальних програм та технологій роботи з людьми похилого віку. Розуміння закономірностей старіння дозволяє соціальним працівникам своєчасно виявляти проблеми адаптації, визначати потреби клієнтів та надавати ефективну допомогу. Використання положень сучасних теорій сприяє підвищенню якості соціальних послуг та забезпеченню більш успішної інтеграції людей похилого віку у суспільство [13, с. 158].

В умовах демографічного старіння населення значення теоретичних досліджень процесу старіння постійно зростає. Збільшення частки людей похилого віку в структурі населення вимагає удосконалення соціальної політики держави, розвитку мережі соціальних послуг та впровадження інноваційних форм соціальної роботи. Саме тому аналіз теоретичних підходів до пояснення старіння має не лише наукове, а й важливе практичне значення для сучасного суспільства.

Варто зазначити, що сучасні підходи до розуміння старіння значною мірою змінили ставлення суспільства до людей похилого віку. Якщо раніше старість переважно асоціювалася із втратою працездатності, погіршенням здоров'я та соціальною залежністю, то сьогодні дедалі більше уваги приділяється можливостям активного довголіття, особистісного розвитку та соціальної участі літніх людей. Така зміна наукових поглядів сприяла формуванню нових підходів у соціальній політиці та практиці соціальної роботи.

Ресурсний підхід має особливе значення для сучасної соціальної роботи, оскільки орієнтує фахівців не лише на вирішення проблем клієнта, а й на виявлення його сильних сторін. Люди похилого віку можуть володіти значним

професійним досвідом, організаторськими здібностями, життєвою мудрістю та навичками міжособистісної взаємодії. Використання цих ресурсів сприяє підвищенню самооцінки літньої людини та її активній участі у суспільному житті [34, с. 158].

Особливого значення набуває положення про те, що процес старіння є не лише біологічним, а й соціальним явищем. Саме соціальне середовище значною мірою визначає можливості людини щодо реалізації власного потенціалу у похилому віці. Рівень соціальної підтримки, доступність медичних та соціальних послуг, ставлення суспільства до старшого покоління та можливості участі у громадському житті впливають на успішність адаптації людини до вікових змін.

Аналіз основних теорій старіння дозволяє зробити висновок, що більшість сучасних наукових концепцій визнає необхідність створення умов для підтримання активності та самостійності людей похилого віку. У зв'язку з цим одним із пріоритетних завдань соціальної роботи є сприяння соціальній інтеграції осіб похилого віку, подолання їх соціальної ізоляції та забезпечення можливостей для повноцінної участі в житті суспільства.

Для практики соціальної роботи особливу цінність мають ті теоретичні підходи, які розглядають людину похилого віку як активного суб'єкта власного життя. Такий підхід передбачає не лише надання допомоги, а й розвиток внутрішніх ресурсів особистості, підтримку її самостійності та стимулювання соціальної активності. Саме тому сучасна система соціальної роботи орієнтується на партнерську взаємодію з клієнтом та врахування його індивідуальних потреб і можливостей [2, с. 215].

Отже, теоретичні підходи до пояснення процесу старіння становлять важливу наукову основу для дослідження особливостей життєдіяльності людей похилого віку. Вони дозволяють комплексно розглядати старість як біологічне, психологічне та соціальне явище, а також визначати ефективні напрями соціальної підтримки цієї категорії населення. Аналіз сучасних теорій свідчить про відсутність єдиного універсального пояснення процесу старіння, оскільки кожна концепція акцентує увагу на окремих його аспектах. Саме тому найбільш

доцільним є комплексний підхід, який враховує взаємодію біологічних, психологічних та соціальних чинників. Сучасні наукові концепції дедалі більше орієнтуються на ідеї активного та успішного старіння, підкреслюючи важливість збереження соціальної активності, самостійності та високої якості життя людей похилого віку [14, с. 64].

Розуміння закономірностей старіння є необхідною передумовою для вивчення процесу адаптації людей похилого віку до нових життєвих умов, що обумовлює актуальність подальшого дослідження даної проблематики.

1.3. Особливості адаптації людей похилого віку до старості як об'єкт соціальної роботи

Адаптація людини до старості є складним і тривалим процесом пристосування особистості до нових життєвих умов, які виникають унаслідок вікових змін. Вона охоплює фізичні, психологічні, соціальні та економічні аспекти життя людини та спрямована на збереження її активності, самостійності та здатності до повноцінного функціонування в суспільстві. Успішність адаптації значною мірою визначає якість життя людей похилого віку та їхнє психологічне благополуччя.

Проблема адаптації до старості набуває особливої актуальності в умовах демографічного старіння населення. Збільшення частки людей похилого віку в структурі населення зумовлює необхідність створення ефективних механізмів соціальної підтримки та розвитку системи соціальних послуг. Саме тому процес адаптації осіб похилого віку є важливим об'єктом дослідження соціальної роботи.

У науковій літературі адаптація розглядається як процес активного пристосування людини до змін навколишнього середовища та нових умов життєдіяльності. Для людей похилого віку необхідність адаптації виникає у зв'язку зі зміною соціального статусу після виходу на пенсію, погіршенням стану здоров'я, зміною сімейних ролей, втратою близьких людей та звуженням кола соціальних контактів [27, с. 133].

Однією з найважливіших складових адаптації є психологічна адаптація. Вона передбачає прийняття людиною власного віку, усвідомлення неминучості вікових змін та формування позитивного ставлення до нового етапу життя. Психологічна адаптація дозволяє зберігати емоційну стабільність, підтримувати життєву активність та долати стресові ситуації, пов'язані зі старінням [24, с. 76].

Соціальна адаптація полягає у пристосуванні людини до нових соціальних умов, збереженні соціальних зв'язків та активній участі у житті суспільства. Вихід на пенсію нерідко супроводжується втратою звичних професійних контактів та необхідністю пошуку нових форм соціальної взаємодії. Успішна соціальна адаптація сприяє профілактиці самотності та соціальної ізоляції, які є одними з найбільш поширених проблем людей похилого віку.

Фізична адаптація пов'язана з пристосуванням організму до вікових змін та підтриманням належного рівня здоров'я. Вона включає дотримання здорового способу життя, фізичну активність, профілактику захворювань та своєчасне отримання медичної допомоги. Збереження фізичного здоров'я є важливою умовою незалежності та самостійності людей похилого віку.

Важливе значення для фізичної адаптації має доступність медичних послуг та профілактичних заходів. Регулярні медичні огляди дозволяють своєчасно виявляти захворювання, контролювати перебіг хронічних хвороб та запобігати розвитку ускладнень. Особливу роль відіграє формування відповідального ставлення до власного здоров'я, що передбачає дотримання рекомендацій лікарів, раціональне харчування та підтримання належного рівня фізичної активності.

Не менш важливим є створення безпечного середовища проживання для людей похилого віку. Облаштування житла з урахуванням вікових особливостей сприяє зниженню ризику травматизму та підвищує рівень самостійності особистості у повсякденному житті [32, с. 145].

Важливим компонентом адаптації є також економічна адаптація. Після виходу на пенсію багато людей стикаються зі зменшенням доходів та необхідністю пристосування до нових фінансових можливостей. Матеріальна

забезпеченість безпосередньо впливає на рівень життя, доступність медичних та соціальних послуг, а також на загальне самопочуття людини похилого віку.

У процесі адаптації до старості люди можуть стикатися з низкою труднощів. Найпоширенішими серед них є погіршення стану здоров'я, самотність, втрата соціальних ролей, обмеження фізичної активності, відчуття непотрібності та зниження рівня матеріального забезпечення. Сукупність цих факторів може негативно впливати на психологічний стан особистості та ускладнювати процес її пристосування до нових життєвих умов [15, с. 29].

Важливо зазначити, що адаптація до старості має індивідуальний характер і залежить від багатьох чинників. На її успішність впливають стан здоров'я людини, рівень освіти, попередній життєвий досвід, матеріальне становище, сімейний стан, особистісні особливості та наявність соціальної підтримки. Одні люди відносно легко пристосовуються до вікових змін, тоді як інші можуть переживати значні труднощі у зв'язку з втратою звичних соціальних ролей та необхідністю змінювати спосіб життя.

Суттєве значення для адаптації має ставлення самої людини до процесу старіння. Особи, які сприймають старість як природний етап життєвого розвитку та зберігають позитивне ставлення до життя, зазвичай демонструють вищий рівень психологічної стійкості. Натомість негативне сприйняття вікових змін може сприяти виникненню тривожності, депресивних станів та соціальної пасивності [27, с. 118].

Однією з характерних особливостей адаптації до старості є необхідність пристосування до зміни соціального статусу. Після завершення трудової діяльності людина часто втрачає звичне коло професійного спілкування та звичний режим життя. Це може супроводжуватися відчуттям втрати суспільної значущості та зниженням самооцінки. Саме тому важливим завданням є пошук нових форм самореалізації та підтримання активної участі у суспільному житті.

Значний вплив на процес адаптації справляє сімейне середовище. Підтримка з боку дітей, онуків та інших членів родини сприяє формуванню відчуття безпеки та емоційного комфорту. Водночас відсутність близьких соціальних контактів або

конфлікти у сім'ї можуть посилювати відчуття самотності та ускладнювати пристосування до нових життєвих умов.

Окремої уваги заслуговує адаптація людей похилого віку до втрати близьких людей. У похилому віці значно частіше виникають ситуації, пов'язані зі смертю чоловіка або дружини, друзів, родичів та однолітків. Такі події можуть супроводжуватися почуттям самотності, емоційною нестабільністю та зниженням соціальної активності. Переживання втрати нерідко впливає на психологічне благополуччя людини та ускладнює процес пристосування до нових життєвих умов [25, с. 42].

У зв'язку з цим важливого значення набуває психологічна підтримка, допомога членів родини та можливість участі у групах взаємодопомоги. Своєчасне надання підтримки сприяє подоланню кризових переживань та збереженню соціальної активності людей похилого віку.

Особливої уваги потребує проблема соціальної ізоляції людей похилого віку. Обмеження спілкування, зменшення кількості соціальних контактів та недостатня участь у громадському житті можуть негативно позначатися на психологічному та фізичному здоров'ї особистості. Дослідження свідчать, що люди похилого віку, які підтримують активні соціальні зв'язки, мають вищий рівень задоволеності життям та краще адаптуються до вікових змін.

Одним із ефективних засобів подолання соціальної ізоляції є залучення людей похилого віку до діяльності територіальних громад. Участь у громадських ініціативах, місцевих заходах та соціальних проєктах дозволяє літнім людям підтримувати активну життєву позицію, відчувати свою суспільну значущість та розширювати коло соціальних контактів. Такі форми активності сприяють зміцненню соціальної інтеграції та позитивно впливають на психологічне благополуччя особистості [29, с. 97].

Не менш важливим фактором успішної адаптації є можливість продовження активної діяльності відповідно до власних інтересів та можливостей. Участь у громадських організаціях, культурних заходах, творчих об'єднаннях, волонтерській діяльності або навчальних програмах дозволяє людям похилого

віку зберігати соціальну активність, підтримувати комунікативні навички та відчувати власну значущість.

Важливу роль у процесі адаптації до старості відіграє організація змістовного дозвілля. Наявність вільного часу після завершення трудової діяльності створює як нові можливості, так і певні труднощі для людини похилого віку. Участь у культурних заходах, творчих гуртках, спортивно-оздоровчих програмах, екскурсіях та клубах за інтересами сприяє підтриманню соціальних контактів і позитивного емоційного стану. Змістовне дозвілля дозволяє реалізовувати особисті інтереси, розширювати коло спілкування та підтримувати активну життєву позицію. Саме тому розвиток програм активного дозвілля є важливим напрямом діяльності соціальних служб і громадських організацій [13, с. 168].

У сучасних умовах дедалі більшого значення набуває цифрова адаптація людей похилого віку. Використання сучасних інформаційних технологій відкриває нові можливості для спілкування, отримання інформації, доступу до державних та соціальних послуг. Водночас недостатній рівень цифрової грамотності може створювати додаткові труднощі для літніх людей та обмежувати їхню соціальну активність. Тому важливим напрямом підтримки людей похилого віку є сприяння розвитку їх цифрових компетентностей [29, с. 143].

Оволодіння цифровими навичками дозволяє людям похилого віку підтримувати зв'язок із родичами та друзями незалежно від відстані, користуватися електронними сервісами та брати участь у суспільному житті. Крім того, використання сучасних технологій сприяє розширенню можливостей для самоосвіти, отримання актуальної інформації та організації змістовного дозвілля. У зв'язку з цим навчання цифровій грамотності дедалі частіше включається до програм соціальної підтримки людей похилого віку.

Важливим чинником адаптації людей похилого віку до сучасних умов є міжпоколінна взаємодія. Спілкування з молодшими поколіннями сприяє збереженню соціальної активності літніх людей, розширює можливості для обміну досвідом та знаннями, а також позитивно впливає на їхній емоційний стан.

Особливого значення набувають спільні освітні, культурні та волонтерські проекти, які створюють умови для конструктивної взаємодії між поколіннями та подолання вікових стереотипів. Активна міжпоколінна комунікація сприяє соціальній інтеграції людей похилого віку та формуванню толерантного ставлення до старості у суспільстві [27, с. 114].

Серед чинників, які сприяють успішній адаптації до старості, важливе місце займає збереження особистісної автономії. Можливість самостійно приймати рішення, контролювати власне життя та брати участь у вирішенні повсякденних питань позитивно впливає на самооцінку людини та підтримує відчуття власної значущості. Навіть за наявності певних фізичних обмежень люди похилого віку прагнуть залишатися активними суб'єктами соціальних відносин, що є важливою умовою їх психологічного благополуччя.

Слід зазначити, що адаптація до старості не є одноразовим процесом, а триває протягом усього періоду пізньої дорослості. У міру виникнення нових життєвих обставин людина змушена знову і знову пристосовуватися до змін у стані здоров'я, соціальному оточенні та умовах життєдіяльності. Саме тому важливим є своєчасне виявлення труднощів адаптації та створення умов для їх подолання.

Успішна адаптація до старості сприяє збереженню соціальної активності, позитивного емоційного стану та високого рівня задоволеності життям. Люди похилого віку, які мають можливість підтримувати соціальні контакти, брати участь у громадському житті та отримувати необхідну підтримку, значно легше долають труднощі, пов'язані з віковими змінами. Водночас недостатня увага до проблем літніх людей може призводити до посилення соціальної ізоляції, погіршення психоемоційного стану та зниження якості життя [15, с. 201].

У сучасному суспільстві все більшого значення набуває формування сприятливого соціального середовища для людей похилого віку. Йдеться про створення безбар'єрного простору, забезпечення доступності соціальних і медичних послуг, розвиток програм активного довголіття та підтримку міжпоколінної взаємодії. Такі заходи сприяють не лише покращенню становища

літніх людей, а й підвищують рівень соціальної згуртованості суспільства в цілому.

Суттєвий вплив на успішність адаптації людей похилого віку мають житлово-побутові умови. Комфортне та безпечне житло, доступність транспорту, медичних закладів і соціальної інфраструктури сприяють підтриманню самостійності особистості. Натомість архітектурні бар'єри, обмежена мобільність та недостатня доступність соціальних послуг можуть ускладнювати повсякденне життя літніх людей. Тому сучасна соціальна політика орієнтується на створення безбар'єрного середовища, яке забезпечує рівні можливості для участі людей похилого віку у житті громади [14, с. 12].

З огляду на складність та багатогранність процесу адаптації до старості, важливого значення набуває діяльність фахівців соціальної сфери. Соціальна робота покликана забезпечити комплексну підтримку людей похилого віку, сприяти реалізації їхніх прав, задоволенню потреб та створенню умов для максимально повної участі у суспільному житті. Саме тому проблема адаптації до старості залишається одним із пріоритетних напрямів сучасної соціальної роботи.

Соціальна робота з людьми похилого віку реалізується через різноманітні форми та методи діяльності. До них належать соціальне консультування, соціальний супровід, організація груп взаємодопомоги, надання психологічної підтримки, проведення культурно-дозвіллевих заходів та сприяння участі літніх людей у житті громади. Значна увага приділяється також інформуванню щодо соціальних прав, можливостей отримання соціальних послуг та доступних програм підтримки. Комплексне застосування зазначених методів дозволяє підвищити рівень соціальної адаптації людей похилого віку та сприяє покращенню якості їхнього життя [2, с. 215].

Важливим напрямом діяльності соціальних працівників є профілактика соціальної ізоляції та самотності. Для цього організуються клуби за інтересами, навчальні курси, творчі гуртки та інші форми групової роботи. Такі заходи створюють умови для спілкування, підтримання соціальних контактів та формування почуття приналежності до спільноти. Участь у подібних програмах

позитивно впливає на психологічний стан літніх людей та сприяє їхній успішній інтеграції у суспільство [6, с. 214].

Важливою умовою успішної адаптації до старості є формування позитивного суспільного ставлення до людей похилого віку. Подолання вікової дискримінації та стереотипів щодо старості сприяє підвищенню соціальної активності літніх людей, зміцненню їхньої впевненості у власних можливостях та розширенню можливостей для участі у суспільному житті. Створення умов для реалізації потенціалу людей похилого віку є важливим завданням сучасної соціальної політики.

Підсумовуючи викладене, адаптація до старості є складним багатокомпонентним процесом, який охоплює фізичні, психологічні, соціальні та економічні аспекти життєдіяльності людини. Її успішність залежить від стану здоров'я особистості, рівня соціальної підтримки, матеріального забезпечення, сімейних відносин та можливостей для збереження соціальної активності. Важливу роль у процесі адаптації відіграє соціальна робота, яка спрямована на підтримку самостійності, соціальної інтеграції та підвищення якості життя людей похилого віку. Таким чином, адаптація осіб похилого віку до старості є важливим об'єктом соціальної роботи та потребує комплексного підходу з боку держави, соціальних служб і суспільства загалом [21, с. 63].

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ ДО СТАРОСТІ

2.1. Характеристика діяльності Відділу стаціонарного догляду для постійного або тимчасового проживання Яготинської міської ради територіального центру соціального обслуговування

Соціальний захист людей похилого віку є одним із важливих напрямів державної соціальної політики України. У сучасних умовах значна увага приділяється організації соціального обслуговування осіб похилого віку, які потребують сторонньої допомоги, догляду та соціальної підтримки. Особливе місце у системі соціального захисту населення займають стаціонарні установи соціального обслуговування, діяльність яких спрямована на забезпечення належних умов проживання, медичного нагляду, психологічної підтримки та соціального супроводу людей похилого віку [7, с. 21].

Базою дослідження у даній роботі є Відділ стаціонарного догляду для постійного або тимчасового проживання Яготинської міської ради територіального центру соціального обслуговування. Основною метою діяльності установи є забезпечення належних умов проживання людей похилого віку та осіб, які потребують постійного стороннього догляду, а також організація соціальної підтримки та соціального супроводу підопічних.

Діяльність установи здійснюється відповідно до чинного законодавства України, зокрема Конституції України, Закону України «Про соціальні послуги», Закону України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні», а також інших нормативно-правових актів у сфері соціального захисту населення. Робота закладу спрямована на забезпечення соціальних потреб людей похилого віку, підтримання їх психологічного стану та створення безпечних і комфортних умов проживання [7, с. 21].

Важливість діяльності стаціонарних установ соціального обслуговування зростає в умовах демографічного старіння населення України. За останні роки спостерігається поступове збільшення частки людей похилого віку у структурі населення, що зумовлює підвищення потреби у соціальних послугах та різних

формах соціальної підтримки. У зв'язку з цим діяльність установ стаціонарного догляду набуває особливого значення, оскільки вони забезпечують не лише належні побутові умови проживання, а й сприяють підтриманню соціального функціонування осіб похилого віку [37, с. 44].

Відділ стаціонарного догляду для постійного або тимчасового проживання виконує важливу соціальну функцію, спрямовану на забезпечення гідного рівня життя людей похилого віку та осіб, які через стан здоров'я потребують сторонньої допомоги. Діяльність закладу орієнтована на задоволення базових потреб підопічних, підтримання їх фізичного та психологічного благополуччя, а також створення умов для максимально можливої соціальної активності мешканців.

Важливою складовою діяльності відділу є організація повсякденного режиму проживання підопічних. Чіткий розпорядок дня сприяє підтриманню фізичного та психологічного благополуччя мешканців, забезпечує відчуття стабільності та безпеки. Режим дня передбачає організацію харчування, відпочинку, проведення гігієнічних процедур, медичного контролю та різних форм соціальної активності. Для людей похилого віку дотримання впорядкованого способу життя має особливе значення, оскільки сприяє збереженню звичних навичок самообслуговування та позитивно впливає на загальний стан здоров'я [32, с. 17].

Не менш важливим напрямом роботи установи є забезпечення належних санітарно-гігієнічних умов проживання. Працівники закладу здійснюють контроль за чистотою житлових приміщень, дотриманням санітарних норм та створенням безпечного середовища для мешканців. Особлива увага приділяється профілактиці побутового травматизму, що є актуальним для осіб похилого віку через вікові особливості організму та можливі обмеження рухової активності.

Для забезпечення якісного соціального обслуговування в установі здійснюється постійне вивчення потреб підопічних. Працівники закладу аналізують зміни у фізичному та психологічному стані мешканців, враховують їхні побажання та індивідуальні особливості. Такий підхід дозволяє своєчасно коригувати зміст соціальних послуг та підвищувати ефективність соціального супроводу.

Отримувачами соціальних послуг у стаціонарному відділенні є переважно особи похилого віку, які через стан здоров'я, втрату здатності до самообслуговування або відсутність належної підтримки з боку родичів потребують постійного стороннього догляду. Значна частина підопічних має хронічні захворювання, обмеження фізичної активності або труднощі у самостійному виконанні повсякденних побутових дій [7, с. 21].

Важливо зазначити, що контингент підопічних стаціонарного відділення є неоднорідним за своїми соціальними та психологічними характеристиками. Серед мешканців можуть бути особи різного віку похилого періоду, з різним рівнем фізичної активності, станом здоров'я, сімейним становищем та життєвим досвідом. Частина підопічних підтримує регулярні контакти з родичами, тоді як інші фактично позбавлені сімейної підтримки. Такі особливості зумовлюють необхідність застосування індивідуального підходу до організації соціальної роботи та визначення потреб кожного мешканця. Врахування індивідуальних особливостей підопічних дозволяє більш ефективно планувати соціальний супровід та забезпечувати належний рівень соціального обслуговування.

Особливістю даної категорії населення є підвищена потреба не лише у матеріальній чи побутовій допомозі, але й у психологічній підтримці. Багато людей похилого віку стикаються з почуттям самотності, переживаннями щодо власного здоров'я, втратою близьких людей та зниженням соціальної активності. Саме тому діяльність стаціонарного закладу повинна бути спрямована на комплексне задоволення як фізичних, так і соціально-психологічних потреб підопічних [19, с. 76].

Особливістю діяльності стаціонарного відділення є комплексний підхід до надання соціальних послуг. Робота працівників спрямована не лише на забезпечення догляду, а й на формування сприятливого соціального середовища, у якому люди похилого віку можуть почуватися захищеними, потрібними та соціально включеними. Саме комплексність соціальної підтримки дозволяє підвищувати ефективність адаптації підопічних до нових умов проживання.

Відділ стаціонарного догляду забезпечує цілодобове проживання підопічних, організацію харчування, соціально-побутове обслуговування, медичний супровід та проведення соціальної роботи з мешканцями установи. Працівники закладу здійснюють постійне спостереження за станом підопічних, надають допомогу у вирішенні побутових питань та забезпечують необхідний рівень соціальної підтримки.

Особливе значення у діяльності установи має соціальна робота з людьми похилого віку у процесі їх адаптації до умов стаціонарного проживання. Для багатьох мешканців переїзд до стаціонарного закладу супроводжується психологічними труднощами, зміною звичного способу життя, обмеженням соціальних контактів та виникненням почуття самотності. У зв'язку з цим працівники установи приділяють значну увагу психологічній підтримці підопічних та створенню позитивного емоційного клімату у колективі [18, с. 53].

У структурі закладу працюють соціальні працівники, медичний персонал, молодший обслуговуючий персонал та адміністрація установи. Взаємодія між працівниками забезпечує комплексний підхід до організації соціального обслуговування людей похилого віку. Соціальні працівники здійснюють індивідуальну роботу з підопічними, проводять бесіди, допомагають у соціальній адаптації та організують різні форми дозвілля мешканців.

Важливим елементом діяльності стаціонарного відділення є організація роботи персоналу відповідно до потреб підопічних. Кожен працівник виконує визначені посадові обов'язки, однак ефективність соціального обслуговування забезпечується саме завдяки їх спільній діяльності. Соціальні працівники, медичний персонал та працівники з обслуговування постійно взаємодіють між собою для вирішення поточних проблем мешканців та забезпечення належного рівня догляду.

Особливого значення набуває своєчасний обмін інформацією між працівниками щодо стану здоров'я, психологічного самопочуття та соціальних потреб підопічних. Такий підхід дозволяє оперативно реагувати на зміни у житті мешканців та забезпечувати індивідуалізацію соціального супроводу [2, с. 215].

Ефективність роботи установи значною мірою забезпечується злагодженою взаємодією всіх працівників. Кожна категорія персоналу виконує визначені функції, спрямовані на задоволення потреб підопічних. Медичні працівники контролюють стан здоров'я мешканців та забезпечують виконання медичних призначень, соціальні працівники здійснюють соціальний супровід і допомагають у вирішенні соціально-психологічних проблем, а молодший обслуговуючий персонал забезпечує належний догляд та підтримання побутових умов проживання [22, с. 21].

Важливим принципом роботи установи є міждисциплінарна взаємодія. Комплексне вирішення проблем людей похилого віку можливе лише за умови співпраці соціальних працівників, медичного персоналу та адміністрації закладу. Такий підхід дозволяє враховувати індивідуальні потреби кожного підопічного та своєчасно реагувати на зміни у його фізичному або психологічному стані.

У практичній діяльності стаціонарного відділення міждисциплінарний підхід сприяє комплексному вирішенню проблем людей похилого віку. Завдяки постійній взаємодії різних спеціалістів здійснюється оцінка потреб підопічних, визначаються пріоритетні напрями соціальної підтримки та розробляються заходи щодо покращення їхнього самопочуття. Координація дій працівників дозволяє забезпечити безперервність соціального супроводу та підвищує якість надання соціальних послуг.

У процесі соціального обслуговування особлива увага приділяється підтриманню людської гідності підопічних, забезпеченню їх права на повагу та створенню умов для максимально комфортного проживання. Працівники установи прагнуть формувати доброзичливу атмосферу, що позитивно впливає на психологічний стан мешканців та сприяє їх успішній адаптації [36, с. 22].

Важливим напрямом діяльності установи є організація соціально-психологічної підтримки людей похилого віку. Соціальні працівники підтримують постійне спілкування з підопічними, враховують їх індивідуальні потреби та допомагають подолати труднощі адаптації до нових умов проживання.

Особлива увага приділяється людям, які мають труднощі у спілкуванні або перебувають у складному емоційному стані.

У діяльності стаціонарного відділення реалізується комплекс соціальних послуг, спрямованих на забезпечення належного рівня життя мешканців. До основних видів послуг належать соціально-побутові, соціально-психологічні, інформаційні, консультативні та посередницькі послуги. Їх надання здійснюється відповідно до індивідуальних потреб підопічних та чинних державних стандартів соціального обслуговування.

Соціально-побутові послуги охоплюють забезпечення належних умов проживання, харчування, догляду та підтримання особистої гігієни. Соціально-психологічні послуги спрямовані на підтримання емоційної рівноваги підопічних, профілактику соціальної ізоляції та покращення процесу адаптації до нових умов проживання. Важливе значення також мають інформаційні та консультативні послуги, які допомагають людям похилого віку орієнтуватися у питаннях соціального захисту та реалізації власних прав [32, с. 23].

Важливою складовою соціального обслуговування є створення безпечного та комфортного життєвого простору для мешканців стаціонарного відділення. Умови проживання повинні відповідати віковим особливостям підопічних та сприяти збереженню їх фізичного і психологічного благополуччя. Наявність належних побутових умов, доступність приміщень, дотримання санітарно-гігієнічних вимог та організація безпечного середовища позитивно впливають на якість життя людей похилого віку та сприяють їх успішній адаптації до умов проживання у закладі.

Одним із важливих аспектів діяльності установи є організація дозвілля мешканців. У закладі проводяться тематичні бесіди, святкові заходи, культурні зустрічі та інші форми соціальної активності. Організація дозвілля сприяє покращенню емоційного стану підопічних, підтриманню соціальних контактів та зменшенню рівня соціальної ізоляції людей похилого віку [31, с. 24].

Дозвіллева діяльність виконує не лише розважальну, але й соціально-реабілітаційну функцію. Завдяки участі у колективних заходах люди похилого

віку мають можливість підтримувати навички спілкування, брати участь у суспільному житті закладу та зберігати активну життєву позицію. Організація змістовного дозвілля сприяє профілактиці соціальної ізоляції та позитивно впливає на психологічний стан підопічних.

Крім того, участь у культурних та творчих заходах дозволяє людям похилого віку відчувати власну значущість, реалізовувати особисті інтереси та підтримувати інтелектуальну активність [33, с. 118].

Саме тому дозвілєва діяльність є важливою складовою комплексної соціальної роботи у стаціонарному закладі.

Важливим напрямом роботи стаціонарного відділення є підтримання зв'язків підопічних із зовнішнім соціальним середовищем. Для людей похилого віку велике значення має можливість спілкування з родичами, друзями та представниками місцевої громади. Збереження таких контактів сприяє підтриманню позитивного емоційного стану, зменшує ризик соціальної ізоляції та допомагає мешканцям відчувати себе повноцінними членами суспільства.

Працівники установи сприяють підтриманню комунікації підопічних із близькими людьми та створюють умови для соціальної взаємодії.

Крім того, діяльність закладу спрямована на формування атмосфери взаємоповаги та доброзичливості серед мешканців. Позитивний психологічний клімат у колективі сприяє швидшій адаптації новоприбулих підопічних, покращує міжособистісні відносини та знижує рівень конфліктності.

Саме тому працівники установи приділяють увагу розвитку комунікації між мешканцями та підтриманню дружньої атмосфери у повсякденному житті закладу.

У процесі дослідження було встановлено, що ефективність соціальної роботи у стаціонарному закладі значною мірою залежить від професійної підготовки працівників, їх комунікативних навичок та здатності забезпечувати індивідуальний підхід до кожного підопічного. Працівники установи повинні дотримуватися етичних принципів соціальної роботи, проявляти гуманність, терплячість та відповідальність у процесі професійної діяльності [36, с. 74].

Сучасні умови розвитку системи соціального захисту населення вимагають постійного вдосконалення професійних знань та навичок працівників соціальної сфери. Робота з людьми похилого віку потребує не лише теоретичної підготовки, але й високого рівня емпатії, комунікативної культури та вміння працювати з особами, які перебувають у складних життєвих обставинах [37, с. 102].

Професійна компетентність соціального працівника безпосередньо впливає на якість надання соціальних послуг, рівень довіри підопічних до персоналу та результативність адаптаційних заходів. Саме тому важливим завданням адміністрації установи є створення умов для професійного розвитку працівників та підвищення їх кваліфікації.

Проведений аналіз дозволяє більш детально розглянути особливості організації соціальної роботи в установі та оцінити її значення для забезпечення потреб людей похилого віку.

У процесі дослідження діяльності установи було встановлено, що соціальна робота з людьми похилого віку має комплексний характер та охоплює різні напрями соціального супроводу. Працівники закладу не лише забезпечують соціально-побутове обслуговування підопічних, а й сприяють підтриманню їх психологічної стабільності, соціальної активності та адаптації до нових умов життя.

Проведений аналіз діяльності установи дозволяє визначити її основні переваги у сфері соціального обслуговування людей похилого віку. До них належать комплексний характер соціальної підтримки, індивідуальний підхід до підопічних, забезпечення належних умов проживання та постійна увага до психологічного стану мешканців.

Важливим позитивним аспектом є орієнтація діяльності закладу не лише на догляд, але й на соціальну адаптацію людей похилого віку. Працівники установи приділяють увагу розвитку міжособистісного спілкування, організації дозвілля та підтриманню соціальної активності підопічних. Це сприяє формуванню сприятливого соціального середовища та покращує якість життя мешканців стаціонарного відділення [34, с. 95].

Важливе значення у роботі установи має індивідуальний підхід до кожного мешканця. Соціальні працівники враховують вік підопічних, стан здоров'я, психологічні особливості, рівень соціальної адаптації та потребу у сторонній допомозі. Такий підхід дозволяє більш ефективно організовувати соціальну підтримку та забезпечувати комфортні умови проживання людей похилого віку [34, с. 147].

У процесі дослідження було також визначено, що значна частина підопічних стикається з труднощами адаптації до умов стаціонарного проживання. Серед основних проблем можна виділити переживання через зміну звичного способу життя, обмеження соціальних контактів, почуття самотності та психологічний дискомфорт. У зв'язку з цим особлива роль належить соціальним працівникам, які здійснюють моральну підтримку мешканців та допомагають їм адаптуватися до нового соціального середовища.

Соціальна робота у стаціонарному закладі виконує важливу інтеграційну функцію. Вона спрямована на забезпечення взаємодії між підопічними, персоналом установи та соціальним оточенням. Соціальний працівник виступає посередником між людиною похилого віку та соціальними інституціями, допомагає вирішувати соціальні проблеми та сприяє реалізації потреб підопічних.

Особливе значення має підтримання соціальної активності мешканців. Навіть за наявності обмежень фізичного характеру люди похилого віку повинні мати можливість брати участь у спільних заходах, спілкуватися з іншими мешканцями та відчувати власну соціальну значущість. Це позитивно впливає на процес адаптації та покращує якість життя підопічних.

Під час дослідження було встановлено, що одним із основних методів соціальної роботи у закладі є проведення індивідуальних бесід з підопічними. Соціальні працівники підтримують постійний контакт із мешканцями, вислуховують їх проблеми та надають необхідну психологічну підтримку. Така форма роботи сприяє формуванню довірливих відносин між працівниками та підопічними, а також допомагає зменшити рівень емоційної напруги [33, с. 12].

Крім індивідуальної роботи, у закладі значна увага приділяється організації колективних заходів та дозвілля мешканців. Проведення святкових заходів, тематичних зустрічей, культурних бесід та інших форм соціальної активності позитивно впливає на емоційний стан людей похилого віку та сприяє підтриманню їх соціальної активності.

Важливим напрямом діяльності установи є дотримання етичних принципів соціальної роботи. Працівники закладу повинні забезпечувати повагу до особистості підопічних, дотримуватися принципів гуманності, конфіденційності та професійної відповідальності. Це сприяє формуванню позитивних взаємовідносин між працівниками та мешканцями установи [2, с. 219].

Проведений аналіз діяльності установи свідчить про важливу роль соціальної роботи у забезпеченні належної якості життя людей похилого віку. Робота працівників закладу спрямована не лише на задоволення повсякденних потреб підопічних, а й на створення умов для їх соціальної активності, психологічного комфорту та підтримання позитивного емоційного стану.

Встановлено, що особливого значення набуває робота з новоприбулими мешканцями, які перебувають на етапі первинної адаптації до умов стаціонарного проживання. Саме в цей період людина найбільше потребує підтримки, допомоги у встановленні нових соціальних контактів та психологічного супроводу. Від якості соціальної роботи на початковому етапі значною мірою залежить подальша успішність адаптації підопічного до життя в установі [22, с. 69].

Аналіз діяльності закладу дозволяє зробити висновок, що використання індивідуального підходу, організація дозвілля, підтримання соціальних зв'язків та створення позитивного психологічного клімату є важливими складовими успішної соціальної адаптації людей похилого віку в умовах стаціонарного догляду.

Таким чином, діяльність Відділу стаціонарного догляду для постійного або тимчасового проживання спрямована на забезпечення комплексної соціальної підтримки людей похилого віку, створення належних умов проживання та

сприяння успішній адаптації підопічних до умов стаціонарного соціального обслуговування.

2.2. Основні проблеми адаптації людей похилого віку до умов стаціонарного проживання

Проблема адаптації людей похилого віку до умов стаціонарного проживання є однією з актуальних проблем сучасної соціальної роботи. Перехід до проживання у стаціонарному закладі супроводжується значними змінами у житті людини, що впливає на її психологічний стан, соціальні зв'язки та емоційне самопочуття. Для багатьох осіб похилого віку зміна звичного середовища проживання стає складним життєвим етапом, який потребує соціальної підтримки та професійного супроводу.

У процесі дослідження діяльності Відділу стаціонарного догляду для постійного або тимчасового проживання було встановлено, що значна частина підопічних стикається з труднощами психологічної адаптації до нових умов проживання. Люди похилого віку переживають зміну способу життя, втрату звичних соціальних контактів та необхідність пристосування до нового соціального середовища. Такі зміни часто супроводжуються почуттям тривоги, невпевненості та емоційного дискомфорту.

Однією з основних проблем адаптації є почуття самотності та соціальної ізоляції. Багато мешканців стаціонарного закладу обмежені у спілкуванні з родичами та близькими людьми, що негативно впливає на їх психологічний стан. Втрата звичних соціальних ролей та зменшення активності у суспільному житті також можуть спричиняти емоційне напруження та зниження рівня соціальної адаптації [34, с.158].

У процесі дослідження було встановлено, що люди похилого віку часто переживають труднощі у процесі пристосування до нового режиму проживання та необхідності дотримання встановлених правил стаціонарного закладу. Для

багатьох підопічних важким є обмеження самостійності, залежність від сторонньої допомоги та зміна звичного ритму життя.

Важливою проблемою адаптації є також погіршення психологічного стану людей похилого віку. У процесі проживання у стаціонарному закладі деякі підопічні можуть проявляти ознаки пригніченості, тривожності, апатії або втрати інтересу до соціальної активності. Особливо складно адаптація проходить у людей, які не були психологічно готові до зміни умов проживання [16, с. 42].

Під час дослідження було визначено, що значний вплив на процес адаптації має стан здоров'я підопічних. Люди похилого віку, які мають хронічні захворювання або обмеження фізичної активності, потребують більшої уваги та соціальної підтримки з боку працівників установи. Фізичні труднощі можуть ускладнювати процес соціальної адаптації та впливати на емоційне самопочуття мешканців.

Важливу роль у подоланні труднощів адаптації відіграє соціальна робота. Соціальні працівники підтримують постійне спілкування з підопічними, проводять індивідуальні бесіди, надають моральну підтримку та сприяють формуванню позитивного психологічного клімату у закладі. Значна увага приділяється підтриманню соціальної активності людей похилого віку та організації різних форм дозвілля.

Одним із важливих чинників успішної адаптації є створення комфортних умов проживання та доброзичливої атмосфери у колективі. Працівники установи повинні враховувати індивідуальні особливості підопічних, їх психологічний стан та потребу у підтримці. Індивідуальний підхід сприяє зниженню рівня емоційного напруження та покращенню процесу адаптації людей похилого віку до умов стаціонарного проживання.

Під час дослідження було також встановлено, що важливе значення для успішної адаптації має організація дозвілля та підтримання соціальних контактів між мешканцями закладу. Участь у колективних заходах, тематичних бесідах та культурних зустрічах допомагає людям похилого віку подолати почуття

самотності та сприяє формуванню позитивних взаємовідносин у колективі [31, с. 24].

У процесі дослідження було також встановлено, що важливою проблемою адаптації людей похилого віку є недостатній рівень психологічної готовності до проживання у стаціонарному закладі. Для багатьох підопічних переїзд до установи асоціюється із втратою звичного способу життя, обмеженням самостійності та зміною соціального статусу. Це може викликати внутрішнє напруження, почуття тривоги та емоційну нестабільність.

Під час дослідження було визначено, що значний вплив на процес адаптації має характер взаємовідносин між мешканцями закладу. У період адаптації люди похилого віку можуть відчувати труднощі у встановленні нових соціальних контактів та пристосуванні до колективного проживання. У зв'язку з цим важливе значення має підтримання позитивного психологічного клімату та створення умов для доброзичливого спілкування між підопічними.

У деяких випадках труднощі адаптації можуть бути пов'язані з виникненням міжособистісних непорозумінь між мешканцями установи. Різні погляди, звички, особливості характеру та життєвий досвід можуть ускладнювати процес спілкування у колективі. Саме тому важливим завданням працівників закладу є підтримання доброзичливої атмосфери та своєчасне врегулювання конфліктних ситуацій.

У процесі дослідження було також встановлено, що деякі люди похилого віку негативно сприймають необхідність отримання сторонньої допомоги у повсякденному житті. Усвідомлення залежності від працівників установи або інших осіб може впливати на самооцінку підопічних та ускладнювати процес соціальної адаптації. Саме тому соціальні працівники повинні приділяти значну увагу підтриманню почуття гідності та поваги до особистості кожного мешканця [35, с. 276].

Особливо складною адаптація є для осіб, які втратили близьких людей або мають обмежене коло спілкування. Відсутність постійної підтримки з боку родичів може посилювати почуття самотності та негативно впливати на

психологічний стан людей похилого віку. У таких випадках соціальні працівники виконують важливу роль у забезпеченні моральної підтримки та допомагають підопічним підтримувати соціальні контакти [35, с. 276].

Під час дослідження було також визначено, що ефективність адаптації значною мірою залежить від індивідуальних психологічних особливостей людини. Одні підопічні швидше пристосовуються до нових умов проживання, активно беруть участь у соціальному житті закладу та підтримують спілкування з іншими мешканцями, тоді як інші потребують більш тривалого періоду адаптації та додаткової психологічної підтримки.

Аналіз наукових джерел та результати дослідження свідчать про те, що процес адаптації людей похилого віку до умов стаціонарного проживання має не лише соціальний, а й психологічний характер. Для багатьох осіб похилого віку переїзд до стаціонарної установи означає завершення важливого життєвого етапу, пов'язаного із самостійним проживанням та виконанням звичних соціальних ролей. У зв'язку з цим у перші місяці перебування в закладі часто спостерігаються емоційна напруга, підвищена тривожність та негативне ставлення до нових умов життя.

Однією з найбільш поширених проблем є втрата відчуття особистого контролю над власним життям. Людина похилого віку змушена пристосовуватися до встановленого режиму дня, правил проживання та певних обмежень, які є характерними для стаціонарних установ. Для осіб, які тривалий час вели самостійний спосіб життя, такі зміни можуть сприйматися як обмеження свободи та незалежності. Це нерідко викликає внутрішній протест, роздратування або небажання брати участь у житті колективу [29, с. 133].

Важким випробуванням для багатьох підопічних є також зміна звичного побутового середовища. Людина залишає власний дім, звичні речі та усталений спосіб життя, до якого вона звикла протягом багатьох років. Необхідність пристосовуватися до нового житлового простору може викликати емоційний дискомфорт та відчуття втрати стабільності.

Важливим фактором, який впливає на адаптацію, є рівень самооцінки людини похилого віку. У багатьох випадках необхідність отримання сторонньої допомоги сприймається як свідчення власної безпорадності. У результаті можуть виникати почуття меншовартості, невпевненості у собі та зниження мотивації до соціальної активності. Саме тому працівники установи повинні підтримувати прагнення підопічних до максимально можливої самостійності та заохочувати їх до участі у різних формах суспільного життя закладу [17, с. 29].

Суттєвий вплив на адаптацію має також попередній життєвий досвід людини. Особи, які впродовж життя підтримували активні соціальні зв'язки, брали участь у громадському житті та мали широке коло спілкування, як правило, швидше адаптуються до нових умов проживання. Натомість люди, які ще до поселення у стаціонарному закладі були соціально ізольованими або переживали складні життєві обставини, потребують більш тривалої та інтенсивної соціально-психологічної підтримки.

Важливою проблемою адаптації людей похилого віку є зміна звичного соціального статусу. До переїзду у стаціонарний заклад багато підопічних виконували певні сімейні та суспільні ролі, брали участь у прийнятті рішень, самостійно організовували власне життя. Після зміни умов проживання частина людей похилого віку може відчувати втрату соціальної значущості та зниження власної ролі у суспільстві. Це нерідко впливає на емоційний стан підопічних та ускладнює процес їх адаптації до нового середовища.

Особливого значення у процесі адаптації набуває збереження зв'язків із родичами та близькими людьми. Регулярне спілкування з членами сім'ї сприяє підтриманню емоційної стабільності, зменшує рівень тривожності та допомагає людині похилого віку легше сприймати нові умови проживання. Водночас відсутність контактів із близькими може посилювати почуття покинутості та негативно впливати на процес соціальної адаптації [23, с. 97].

Одним із важливих чинників успішної адаптації людей похилого віку до умов стаціонарного проживання є створення комфортного життєвого середовища та доброзичливої атмосфери у колективі. Важливу роль у цьому процесі

відіграють доброзичливе ставлення персоналу, наявність психологічної підтримки, можливість підтримувати соціальні контакти, участь у дозвіллевих заходах та врахування індивідуальних потреб підопічних. Працівники установи повинні враховувати психологічний стан кожної людини похилого віку та сприяти її поступовому входженню до нового соціального середовища. Індивідуальний підхід, своєчасне інформування про особливості функціонування закладу та створення умов для соціальної активності сприяють зниженню рівня емоційного напруження та покращують процес адаптації [34, с. 147].

У процесі дослідження було встановлено, що важливим засобом подолання труднощів адаптації є залучення людей похилого віку до соціальної активності. Участь у колективних заходах, спільному дозвіллі та тематичних бесідах сприяє формуванню позитивних взаємовідносин між мешканцями закладу, зменшує рівень соціальної ізоляції та позитивно впливає на емоційний стан підопічних.

Важливе значення у процесі адаптації має також професійна діяльність соціальних працівників. Вони повинні своєчасно виявляти психологічні труднощі підопічних, підтримувати їх морально, сприяти розвитку соціальної активності та забезпечувати індивідуальний підхід у процесі соціального супроводу людей похилого віку.

Під час адаптації важливу роль відіграє інформування новоприбулих мешканців про особливості функціонування стаціонарного закладу. Ознайомлення з правилами проживання, режимом дня, персоналом та іншими мешканцями допомагає знизити рівень невизначеності й тривожності. Чим краще людина розуміє особливості нового середовища, тим швидше відбувається її пристосування до умов проживання.

Не менш важливим є формування позитивного психологічного клімату серед мешканців установи. Наявність дружніх взаємовідносин, взаємної підтримки та спільної діяльності сприяє розвитку почуття приналежності до колективу. У результаті люди похилого віку поступово починають сприймати заклад не лише як місце проживання, а як соціальне середовище, у якому вони можуть реалізовувати власні потреби у спілкуванні та соціальній активності [31, с. 24].

У процесі адаптації важливого значення набуває організація змістовного дозвілля. Участь у творчих заходах, культурних програмах, святкових зустрічах, бесідах та інших формах активності дозволяє людям похилого віку підтримувати інтерес до життя, розвивати комунікативні навички та отримувати позитивні емоції. Практика показує, що підопічні, які беруть активну участь у житті закладу, значно швидше адаптуються до нових умов проживання та демонструють вищий рівень психологічного благополуччя [33, с. 118].

Отже, адаптація людей похилого віку до умов стаціонарного проживання є складним і багатограним процесом, на який впливають психологічні, соціальні та фізичні чинники. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від якості соціальної роботи, професійної компетентності персоналу та створення умов для активної участі підопічних у житті закладу.

У процесі дослідження було встановлено, що адаптація людей похилого віку має індивідуальний характер. Тривалість та успішність цього процесу залежать від віку людини, стану здоров'я, особистісних особливостей, попереднього життєвого досвіду та рівня соціальної підтримки. Саме тому соціальна робота повинна будуватися з урахуванням індивідуальних потреб кожного підопічного та спрямовуватися на забезпечення максимально комфортного входження у нове соціальне середовище.

Таким чином, результати дослідження свідчать про те, що адаптація людей похилого віку до умов стаціонарного проживання є складним багатофакторним процесом, на який впливають психологічні, соціальні, фізичні та організаційні чинники. Ефективність адаптації залежить від рівня соціальної підтримки, професійної діяльності персоналу, збереження соціальних зв'язків та створення сприятливого середовища для життєдіяльності підопічних. Саме комплексний підхід до організації соціальної роботи сприяє успішній інтеграції людей похилого віку в нове соціальне середовище [35, с. 276].

2.3. Форми та методи соціальної роботи з людьми похилого віку у стаціонарному закладі

Соціальна робота з людьми похилого віку у стаціонарних закладах соціального обслуговування спрямована на забезпечення належного рівня життя підопічних, підтримання їх психологічного стану та сприяння соціальній адаптації до нових умов проживання. У процесі дослідження діяльності Відділу стаціонарного догляду для постійного або тимчасового проживання було встановлено, що ефективність соціального супроводу значною мірою залежить від правильного використання різних форм і методів соціальної роботи.

Однією з основних форм соціальної роботи у закладі є індивідуальна робота з підопічними. Соціальні працівники проводять бесіди з мешканцями, вивчають їх потреби, надають моральну підтримку та допомагають у вирішенні соціально-побутових труднощів. Індивідуальний підхід дозволяє враховувати психологічні особливості кожної людини та забезпечувати більш ефективний процес соціальної адаптації [34, с. 147] .

Важливе місце у діяльності установи займає соціально-психологічна підтримка людей похилого віку. Працівники закладу допомагають підопічним подолати емоційне напруження, почуття самотності та труднощі, пов'язані зі зміною умов проживання. Значна увага приділяється підтриманню позитивного психологічного клімату та формуванню доброзичливих взаємовідносин між мешканцями установи.

У процесі дослідження було встановлено, що важливим методом соціальної роботи є спостереження за емоційним станом підопічних та рівнем їх соціальної активності. Соціальні працівники аналізують поведінку мешканців, їх ставлення до колективу та особливості адаптації до умов стаціонарного проживання. Це дозволяє своєчасно виявляти труднощі адаптації та організовувати необхідну підтримку [22, с. 69].

Однією з ефективних форм роботи є організація дозвілля людей похилого віку. У закладі проводяться тематичні бесіди, святкові заходи, культурні зустрічі та інші форми колективної діяльності. Такі заходи сприяють покращенню

емоційного стану підопічних, підтриманню соціальних контактів та формуванню позитивної атмосфери у колективі.

Організація дозвілля є важливою складовою соціальної роботи з людьми похилого віку в умовах стаціонарного проживання. Змістовне проведення вільного часу сприяє підтриманню психологічного благополуччя, зменшенню рівня самотності та створює можливості для активного спілкування між мешканцями закладу. Дозвіллева діяльність допомагає людям похилого віку зберігати інтерес до життя та відчувати власну соціальну значущість.

У закладі можуть проводитися тематичні вечори, святкові заходи, перегляд художніх і документальних фільмів, літературні читання, музичні зустрічі та інші культурні програми. Участь у таких заходах позитивно впливає на емоційний стан підопічних, сприяє розвитку комунікативних навичок та формуванню дружніх взаємовідносин у колективі [33, с. 118].

Важливу роль відіграють також інтелектуально-пізнавальні заходи, які спрямовані на підтримання розумової активності людей похилого віку. Проведення вікторин, бесід, тематичних зустрічей та обговорень актуальних подій сприяє розвитку пам'яті, уваги та мислення. Такі форми роботи дозволяють підопічним залишатися активними учасниками соціального життя та підтримувати інтерес до навколишнього світу.

Під час дослідження було визначено, що значну роль у процесі соціальної адаптації відіграє комунікативна діяльність соціальних працівників. Доброзичливе ставлення, уважність та вміння вислухати допомагають встановити довірливі відносини з підопічними та забезпечують ефективну взаємодію між працівниками й мешканцями закладу.

Соціальна робота у стаціонарному закладі також передбачає надання допомоги у вирішенні соціально-побутових питань. Працівники установи допомагають людям похилого віку адаптуватися до нового режиму проживання, підтримують належні умови перебування та сприяють забезпеченню необхідного рівня соціального обслуговування [36, с. 158].

У процесі дослідження було встановлено, що ефективним методом соціальної роботи є залучення підопічних до колективної діяльності. Участь у спільних заходах та соціальній активності сприяє формуванню позитивних взаємовідносин між мешканцями, зменшує рівень соціальної ізоляції та позитивно впливає на психологічний стан людей похилого віку [17, с. 31].

Важливим напрямом діяльності установи є також співпраця соціальних працівників із медичним персоналом та адміністрацією закладу. Комплексний підхід до організації соціального супроводу дозволяє більш ефективно враховувати потреби підопічних та забезпечувати належний рівень соціальної підтримки.

Важливим напрямом соціальної роботи у стаціонарному закладі є взаємодія з родичами та близькими людьми підопічних. Підтримання сімейних зв'язків позитивно впливає на психологічний стан людей похилого віку та сприяє їх успішній адаптації до нових умов проживання. Соціальні працівники інформують родичів про умови перебування підопічних, сприяють організації зустрічей та допомагають підтримувати регулярне спілкування між членами сім'ї.

У процесі дослідження було встановлено, що для багатьох людей похилого віку саме підтримка з боку рідних є важливим чинником емоційної стабільності. Регулярні відвідування, телефонні розмови та інші форми комунікації дозволяють підопічним зберігати відчуття приналежності до сім'ї та суспільства. Водночас відсутність контактів із близькими може негативно впливати на емоційне самопочуття людини та ускладнювати процес соціальної адаптації [27, с. 118].

Соціальні працівники також виконують посередницьку функцію у взаємодії між підопічними та членами їхніх сімей. У разі виникнення труднощів у спілкуванні вони сприяють налагодженню конструктивного діалогу, допомагають вирішувати окремі соціально-побутові питання та підтримують позитивні взаємовідносини між людьми похилого віку та їх родичами. Така робота сприяє підвищенню ефективності соціального супроводу та створенню сприятливих умов для проживання підопічних у стаціонарному закладі.

Під час дослідження було визначено, що результативність соціальної роботи залежить від професійної підготовки працівників, їх комунікативних навичок та здатності застосовувати різні методи роботи з людьми похилого віку. Соціальні працівники повинні дотримуватися принципів гуманності, поваги до особистості та професійної етики у процесі виконання своїх обов'язків [2, с. 219].

Разом із зазначеними формами роботи у діяльності стаціонарного закладу застосовуються й інші методи соціального впливу, спрямовані на підтримання соціальної активності та покращення психологічного благополуччя людей похилого віку.

Серед методів соціальної роботи, які використовуються у закладі, важливе місце займає консультування. Соціальні працівники надають підопічним інформаційну підтримку, допомагають орієнтуватися у різних життєвих ситуаціях та сприяють подоланню психологічних труднощів. Під час консультування враховуються індивідуальні особливості людини, її емоційний стан та рівень соціальної адаптації.

Консультування також виконує профілактичну функцію. Завдяки своєчасному обговоренню проблем та переживань підопічних соціальні працівники можуть запобігати виникненню конфліктних ситуацій, посиленню почуття самотності та розвитку негативних емоційних станів. Під час індивідуальних консультацій люди похилого віку отримують можливість обговорити власні труднощі та знайти шляхи їх подолання за підтримки фахівця [17, с.31].

Значну роль у роботі з людьми похилого віку відіграє метод підтримуючого спілкування. Регулярні бесіди з мешканцями допомагають знизити рівень тривожності, сприяють емоційній стабільності та створюють відчуття соціальної значущості. Для багатьох підопічних можливість висловити власні переживання та бути почутими має важливе психологічне значення.

У діяльності установи застосовується також метод соціального супроводу, який передбачає постійне спостереження за станом підопічних та надання необхідної допомоги у процесі адаптації до умов стаціонарного проживання.

Соціальні працівники підтримують контакт із мешканцями, аналізують їх потреби та за необхідності координують взаємодію з іншими спеціалістами закладу.

Соціальний супровід передбачає систематичну роботу з підопічним протягом усього періоду його перебування у стаціонарному закладі. Його метою є створення умов для максимально комфортного проживання людини похилого віку, підтримання її соціальної активності та своєчасне реагування на зміни у фізичному чи психологічному стані. У процесі соціального супроводу здійснюється оцінка потреб підопічного, визначаються основні напрями підтримки та розробляються індивідуальні заходи соціальної допомоги [36, с. 158].

Важливим складником соціального супроводу є моніторинг результатів проведеної роботи. Соціальні працівники аналізують рівень адаптації підопічних до умов проживання, ступінь їх участі у соціальному житті закладу та загальний психологічний стан. Отримані результати використовуються для коригування форм і методів роботи та підвищення ефективності соціального обслуговування.

Важливим напрямом соціальної роботи у стаціонарному закладі є сприяння збереженню навичок самообслуговування людей похилого віку. Працівники установи заохочують підопічних до виконання посильних повсякденних дій, підтримують їх прагнення до самостійності та допомагають зберігати впевненість у власних можливостях. Навіть часткове виконання побутових обов'язків позитивно впливає на самооцінку людини, формує відчуття корисності та сприяє підтриманню активної життєвої позиції. Збереження максимально можливого рівня самостійності є важливою умовою психологічного благополуччя та підвищення якості життя людей похилого віку в умовах стаціонарного проживання [34, с. 147].

Особливого значення у процесі соціальної роботи набуває міждисциплінарна взаємодія фахівців закладу. Ефективне вирішення проблем підопічних потребує тісної співпраці соціальних працівників, медичних працівників, психологів та адміністрації установи. Такий підхід дозволяє комплексно оцінювати потреби

людини похилого віку та своєчасно реагувати на зміни її фізичного або психологічного стану. Узгоджені дії спеціалістів сприяють підвищенню якості соціального обслуговування та створенню сприятливих умов для проживання підопічних.

Особливого значення у діяльності стаціонарного закладу набуває робота з новоприбулими підопічними. Початковий період перебування в установі часто супроводжується підвищеним рівнем тривожності, невпевненістю та труднощами пристосування до нових умов проживання. Саме тому соціальні працівники приділяють значну увагу ознайомленню нових мешканців із особливостями функціонування закладу, режимом дня та правилами проживання.

Важливим завданням соціального працівника є створення сприятливих умов для входження людини похилого віку у нове соціальне середовище. Працівники допомагають підопічним налагодити контакти з іншими мешканцями, знайомлять їх із персоналом та сприяють формуванню відчуття безпеки й психологічного комфорту. Такий підхід дозволяє знизити рівень емоційного напруження та прискорити процес адаптації до стаціонарного проживання [22, с. 69].

Під час адаптаційного періоду особлива увага приділяється вивченню індивідуальних потреб новоприбулих мешканців. Соціальні працівники враховують стан здоров'я людини, її психологічні особливості, попередній життєвий досвід та рівень соціальної активності. Це дозволяє визначити найбільш ефективні форми підтримки та забезпечити індивідуальний підхід у процесі соціального супроводу.

Під час дослідження було встановлено, що важливим елементом соціальної роботи є стимулювання соціальної активності людей похилого віку. Працівники установи заохочують підопічних до участі у спільних заходах, підтримують їх ініціативність та сприяють формуванню позитивного ставлення до колективного життя у закладі [38, с. 54].

Одним із напрямів роботи є організація культурно-дозвіллевої діяльності. Проведення святкових програм, тематичних зустрічей, перегляду фільмів, читання літератури та творчих занять позитивно впливає на емоційний стан

мешканців і допомагає урізноманітнити їх повсякденне життя. Такі форми роботи сприяють збереженню інтересу до соціальної активності та підтриманню комунікації між підопічними.

Практика свідчить, що творча діяльність позитивно впливає не лише на емоційний стан людей похилого віку, а й на процес їх соціалізації. Спільна участь у творчих заняттях сприяє розвитку комунікації між підопічними, формує атмосферу взаємної підтримки та допомагає зміцнювати соціальні зв'язки у колективі. Крім того, можливість демонструвати результати власної праці підвищує самооцінку та сприяє формуванню відчуття особистої значущості [27, с. 114].

У процесі соціальної роботи значна увага приділяється профілактиці емоційного вигорання та втрати інтересу до життя серед підопічних. Для цього працівники закладу організують різноманітні форми дозвілля, залучають людей похилого віку до участі у творчих, культурних та просвітницьких заходах. Активна участь у житті колективу сприяє підтриманню позитивного емоційного стану, розширює коло спілкування та допомагає мешканцям відчувати себе повноцінними членами соціальної спільноти [24, с. 168].

У сучасній практиці соціальної роботи дедалі більшого значення набувають методи активізації внутрішніх ресурсів особистості. Люди похилого віку потребують не лише догляду та підтримки, а й можливості відчувати власну значущість, зберігати активну життєву позицію та брати участь у суспільному житті. У зв'язку з цим соціальні працівники стаціонарних установ використовують різноманітні форми залучення підопічних до діяльності, яка відповідає їх інтересам та можливостям.

Одним із ефективних напрямів роботи є залучення людей похилого віку до творчої діяльності. Малювання, рукоділля, виготовлення декоративних виробів, участь у тематичних виставках та інших творчих заходах сприяють розвитку дрібної моторики, підтриманню пізнавальної активності та формуванню позитивного емоційного настрою. Крім того, творчість допомагає людям

похилого віку реалізовувати власний потенціал та відчувати задоволення від результатів своєї діяльності.

Важливим методом соціальної роботи є також організація групової взаємодії. Під час спільних заходів підопічні мають можливість обмінюватися життєвим досвідом, підтримувати один одного та формувати нові соціальні контакти. Групова робота сприяє розвитку навичок комунікації та допомагає подолати почуття соціальної ізоляції.

Групові форми роботи мають важливе значення для підтримання соціальної активності людей похилого віку. Вони сприяють формуванню атмосфери взаємодопомоги, довіри та взаємної підтримки серед мешканців закладу. Під час групових занять підопічні отримують можливість висловлювати власні думки, ділитися життєвим досвідом та брати участь у спільному обговоренні різних питань.

Участь у групових заходах позитивно впливає на розвиток комунікативних навичок та допомагає долати відчуття соціальної ізоляції. Особливого значення це набуває для людей, які втратили звичне соціальне оточення та потребують підтримки у процесі адаптації до нових умов проживання [17, с. 31].

Позитивний вплив на емоційний стан людей похилого віку має проведення заходів, присвячених пам'ятним датам, державним святам та народним традиціям. Такі форми роботи сприяють збереженню культурної ідентичності, підтриманню інтересу до суспільного життя та формуванню позитивних емоцій.

Особливого значення набуває використання елементів арт-терапії та терапії спілкування. Ці методи дозволяють людям похилого віку виражати власні емоції, долати внутрішнє напруження та підтримувати психологічну рівновагу. Навіть просте спілкування у доброзичливій атмосфері часто має значний терапевтичний ефект та сприяє покращенню самопочуття підопічних.

У роботі з людьми похилого віку можуть також використовуватися елементи музикотерапії, бібліотерапії та терапії спогадами. Такі методи сприяють активізації позитивних емоцій, стимулюють пізнавальну діяльність та допомагають підтримувати психологічну рівновагу. Звернення до життєвого

досвіду підопічних дозволяє зміцнювати їх почуття власної цінності та підтримувати інтерес до спілкування з оточенням [24, с. 168].

Важливе значення у роботі соціальних працівників має профілактика соціальної ізоляції. Працівники установи створюють умови для постійного спілкування мешканців між собою, підтримують доброзичливу атмосферу та допомагають новим підопічним швидше адаптуватися до колективу. Це дозволяє зменшити емоційне напруження та покращити психологічне самопочуття людей похилого віку.

У процесі дослідження було також визначено, що ефективність соціальної роботи підвищується за умови поєднання різних методів підтримки. Комплексне використання індивідуальних бесід, соціального супроводу, організації дозвілля та психологічної підтримки сприяє більш успішній адаптації підопічних до нових умов проживання.

Крім цього, важливим аспектом діяльності установи є формування у підопічних почуття безпеки та стабільності. Доброзичливе ставлення працівників, постійна увага до потреб мешканців та підтримання комфортних умов проживання позитивно впливають на рівень довіри до персоналу та сприяють покращенню емоційного стану людей похилого віку.

Проведений аналіз діяльності установи дозволяє зробити висновок, що найбільш результативними є комплексні форми соціальної роботи, які поєднують індивідуальну підтримку, групову взаємодію, психологічну допомогу та організацію змістовного дозвілля. Використання лише одного методу не завжди забезпечує належний рівень соціальної адаптації, тоді як поєднання різних підходів дозволяє враховувати індивідуальні потреби кожного підопічного.

Важливою умовою ефективної соціальної роботи є дотримання принципу індивідуалізації соціальних послуг. Кожна людина похилого віку має власний життєвий досвід, стан здоров'я, рівень соціальної активності та психологічні особливості. Саме тому соціальні працівники повинні враховувати індивідуальні потреби кожного підопічного під час планування та реалізації заходів соціального супроводу [36, с. 158].

Індивідуалізований підхід сприяє підвищенню результативності соціальної роботи, допомагає створювати сприятливі умови для адаптації та забезпечує більш високий рівень задоволеності підопічних отриманими соціальними послугами. Врахування особистісних особливостей людини дозволяє максимально ефективно використовувати наявні ресурси та забезпечувати належний рівень підтримки [36, с. 158].

Важливим завданням соціальних працівників є створення умов для підтримання активного довголіття. Це передбачає не лише надання соціальних послуг, а й стимулювання підопічних до участі у житті закладу, розвитку комунікативних навичок та збереження позитивного ставлення до життя. Практика показує, що люди похилого віку, які беруть активну участь у соціальних заходах, швидше адаптуються до умов стаціонарного проживання та демонструють вищий рівень психологічного благополуччя [27, с. 114].

Важливим показником ефективності соціальної роботи у стаціонарному закладі є рівень задоволеності підопічних умовами проживання та якістю отримуваної підтримки. Регулярне вивчення потреб мешканців, аналіз їхніх побажань і врахування індивідуальних особливостей дозволяють удосконалювати організацію соціального супроводу. Орієнтація на потреби людини похилого віку сприяє підвищенню якості надання соціальних послуг та забезпечує більш успішну адаптацію підопічних до умов стаціонарного проживання.

Отже, проведене дослідження дозволило встановити, що ефективність соціальної роботи з людьми похилого віку у стаціонарному закладі забезпечується завдяки комплексному застосуванню різноманітних форм і методів соціального впливу. Найбільш результативними є індивідуальна робота, соціальний супровід, психологічна підтримка, організація змістовного дозвілля, групова взаємодія та залучення підопічних до соціально активної діяльності. Важливе значення також мають співпраця з родичами, міждисциплінарна взаємодія фахівців закладу та врахування індивідуальних потреб кожного мешканця. Комплексний підхід сприяє успішній соціальній адаптації людей похилого віку, підтриманню їх

психологічного благополуччя, збереженню соціальної активності та забезпеченню гідної якості життя в умовах стаціонарного догляду.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі досліджено особливості соціальної роботи з адаптації людей похилого віку до старості. Актуальність обраної теми обумовлена сучасними демографічними тенденціями, які характеризуються збільшенням частки осіб похилого віку в структурі населення. У зв'язку з цим зростає потреба у вдосконаленні системи соціального захисту та розвитку ефективних механізмів соціальної підтримки людей похилого віку, спрямованих на забезпечення їхньої успішної адаптації до нових життєвих умов.

У ході дослідження проаналізовано наукові підходи до розуміння старості як соціально-біологічного та соціально-психологічного явища. Встановлено, що старість є закономірним етапом життєвого циклу людини, який супроводжується комплексом фізіологічних, психологічних та соціальних змін. Особливості перебігу цього періоду залежать від багатьох чинників, серед яких стан здоров'я, матеріальне забезпечення, рівень соціальної активності, характер міжособистісних відносин та наявність соціальної підтримки.

У роботі розглянуто основні теоретичні підходи до пояснення процесу старіння. Аналіз наукових джерел засвідчив, що сучасні теорії старіння по-різному інтерпретують причини та механізми вікових змін, проте більшість із них наголошує на необхідності забезпечення активної участі людей похилого віку у суспільному житті. Встановлено, що особливе значення для практики соціальної роботи мають теорія активності, теорія безперервності та концепція активного старіння, які орієнтовані на підтримання соціальної активності, самостійності та високої якості життя осіб похилого віку.

Досліджено особливості адаптації людей похилого віку до старості як об'єкта соціальної роботи. Визначено, що адаптація є складним багатокомпонентним процесом, який охоплює фізичну, психологічну, соціальну та економічну сфери життєдіяльності людини. Успішність адаптації значною мірою залежить від індивідуальних особливостей особистості, рівня соціальної підтримки, сімейного оточення, стану здоров'я та можливостей для реалізації власного потенціалу. Встановлено, що труднощі адаптації можуть проявлятися у вигляді соціальної

ізоляції, самотності, зниження життєвої активності, погіршення психологічного стану та втрати звичних соціальних ролей.

У практичній частині роботи проаналізовано особливості організації соціальної роботи з людьми похилого віку в умовах стаціонарного догляду. Дослідження показало, що соціальна робота в установі спрямована на забезпечення належних умов проживання, задоволення повсякденних потреб підопічних, надання психологічної підтримки та створення сприятливого соціального середовища. Важливою складовою діяльності є організація дозвілля, підтримання міжособистісного спілкування та залучення мешканців до різних видів соціальної активності.

Установлено, що ефективність адаптації людей похилого віку значною мірою залежить від комплексного підходу до надання соціальних послуг. Поєднання соціально-побутової допомоги, психологічної підтримки, консультативної роботи та організації дозвіллевої діяльності сприяє покращенню емоційного стану підопічних, збереженню їхньої соціальної активності та підвищенню якості життя.

У процесі дослідження виявлено, що важливими чинниками успішної адаптації людей похилого віку є підтримання соціальних зв'язків, створення позитивного психологічного клімату, врахування індивідуальних потреб особистості та забезпечення можливостей для самореалізації. Особливу роль у цьому процесі відіграє соціальний працівник, який здійснює посередницьку, консультативну, організаційну та підтримувальну функції.

На основі проведеного аналізу визначено перспективні напрями вдосконалення соціальної роботи з людьми похилого віку. До них належать розширення спектра соціальних послуг, активніше впровадження програм активного довголіття, розвиток психологічної підтримки, організація заходів, спрямованих на профілактику соціальної ізоляції, а також використання сучасних інноваційних технологій соціальної роботи.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що соціальна робота є важливим інструментом забезпечення успішної адаптації людей похилого віку до

старості. Вона сприяє підтриманню їхньої самостійності, соціальної активності, психологічного благополуччя та покращенню якості життя. Комплексний підхід до організації соціальної підтримки осіб похилого віку створює умови для їхньої повноцінної інтеграції у суспільство та забезпечення гідного життя у похилому віці.

Таким чином, поставлену мету дипломної роботи досягнуто, а визначені завдання виконано. Результати дослідження підтвердили важливість удосконалення соціальної роботи з адаптації людей похилого віку до старості та необхідність подальшого розвитку системи соціальної підтримки даної категорії населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпалько О. В. Соціальна робота в громаді : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 312 с.
2. Капська А. Й. Соціальна робота : теорія і практика : навч. посіб. Київ : Слово, 2020. 456 с.
3. Тюптя Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота: теорія і практика : навч. посіб. Київ : Знання, 2020. 408 с.
4. Зверєва І. Д. Соціальна педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2021. 280 с.
5. Семигіна Т. В. Соціальна політика. Київ : Академвидав, 2021. 320 с.
6. Мигович І. І. Соціальна робота: вступ до спеціальності. Ужгород : Говерла, 2020. 320 с.
7. Піча В. М., Хома Н. М. Соціальна геронтологія : навч. посіб. Львів : Новий Світ-2000, 2022. 304 с.
8. Грибан В. Г. Геронтологія та геріатрія : підручник. Київ : Медицина, 2019. 512 с.
9. Психологія старості : навч. посіб. / за ред. С. Д. Максименка. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. 286 с.
10. Холостова Є. І. Соціальна робота з людьми похилого віку : навч. посіб. Київ : Кондор, 2021. 368 с.
11. Семигіна Т. В. Соціальні послуги в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Київ : Академвидав, 2021. 312 с.
12. Соціальні послуги в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія. Київ : Ліра-К, 2022. 298 с.
13. Соціальна робота з людьми похилого віку в умовах реформування системи соціального захисту : монографія / за ред. Т. В. Семигіної. Київ : Академвидав, 2021. 340 с.
14. Старіння населення в Україні: виклики та перспективи соціальної політики : монографія. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2021. 310 с.

15. Люди похилого віку в Україні: соціальний захист та якість життя : монографія. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2020. 286 с.
16. Закон України «Про соціальні послуги». Відомості Верховної Ради України. 2019. № 18.
17. Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні». Відомості Верховної Ради України.
18. Типове положення про територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг). Київ, 2020.
19. Державний стандарт стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності. Київ, 2021.
20. Соціальна політика в Україні : навч. посіб. / за ред. В. І. Скуратівського. Київ : Вид-во НАДУ, 2019. 268 с.
21. Соціальна робота в Україні : навч. посіб. / за ред. В. Полтавця. Київ : Академвидав, 2020. 420 с.
22. Теорія і практика соціальної роботи : навч. посіб. / за ред. А. Й. Капської. Київ : Слово, 2019. 408 с.
23. Основи геронтології : навч. посіб. / за ред. В. Г. Грибана. Київ : Медицина, 2020. 280 с.
24. Соціальна психологія старості : навч. посіб. Київ : Каравела, 2020. 240 с.
25. Психологія розвитку особистості в похилому віці : монографія. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2021. 290 с.
26. Соціальний захист населення України : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2021. 340 с.
27. Соціальна адаптація особистості : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2020. 224 с.
28. Організація соціального обслуговування населення : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 256 с.

29. Соціальна робота в територіальній громаді : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 286 с.
30. Актуальні проблеми соціальної роботи : збірник наукових праць. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2023. 312 с.
31. Іванова І. Б. Соціальна робота з людьми похилого віку : навч. посіб. Київ : Університет «Україна», 2023. 220 с.
32. Павелків Р. В., Харченко Є. М. Геронтопсихологія: медико-біологічні та соціально-психологічні аспекти старіння : навч. посіб. Київ : Сварог, 2022. 476 с.
33. Тимошенко Н. Є., Романова Н. Ф., Орпер М. Ю., Патинок О. П. Догляд за людьми похилого віку, які живуть з деменцією : навч.-метод. посіб. Київ : РПА «51 Паралель», 2020. 350 с.
34. Савченко В. М. Основи геронтології та геріатрії : навч.-метод. матеріали. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2019. 120 с.
35. Савченко В. М. Основи геронтології та фізична терапія в геріатрії : навч.-метод. матеріали. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2022. 135 с.
36. Симочко Л. Ю., Конар Р. С., Бойко Н. В. Біологія людини з основами геронтології : навч. посіб. Ужгород : Говерла, 2021. 320 с.
37. Карауланова К. В., Коломієць О. Г. Форми та методи соціальної роботи з людьми похилого віку // Актуальні проблеми природничих і гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених. Черкаси, 2021. С. 443–445.
38. Чалкова І. Ю., Острянюк Т. С. Особливості соціальної роботи з людьми похилого віку // Соціальна робота і сучасність. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. С. 112–116.
39. Качан Т. В. Гендерно чутлива соціальна робота з людьми похилого віку : кваліфікаційна робота. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. 98 с.
40. Коленіченко Т. І. Соціальна робота з людьми похилого віку // Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2011. № 4. С. 20–26.
41. Конституція України : офіц. текст. Київ : Алерта, 2024. 80 с.

42. Закон України «Про соціальні послуги» // Відомості Верховної Ради України. 2019. № 18.
43. Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» // Відомості Верховної Ради України.
44. Типове положення про територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг). Київ : Кабінет Міністрів України, 2020.
45. Державний стандарт стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності. Київ : Міністерство соціальної політики України, 2021.
46. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за ред. І. Д. Зверєвої. Київ ; Сімферополь : Універсум, 2012. 536 с.
47. Зверєва І. Д., Кияниця З. П. Соціальна робота з вразливими категоріями населення : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 256 с.
48. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія старіння : навч. посіб. Київ : Каравела, 2016. 280 с.
49. Бондаренко З. П. Соціальна геронтологія : навч. посіб. Київ : Знання, 2018. 304 с.
50. Піча В. М. Соціальна політика : навч. посіб. Львів : Новий Світ-2000, 2018. 320 с.